

MARULIĆEV LJETOPIS
(VIII.)
(RUJAN 1995. — KOLOVOZ 1996.)

Mirko Tomasović

IX. 95.

»Julček, zakaj si tak uzrujan?« Pita tako pokojni Slavko Batušić Julija Benešića, koji mu odgovori: »Ja uz rujan? Ni slučajno, Slavek. Ja sam uz listopad!« Ja pak nisam ni uz rujan ni uz listopad, a podosta sam uzrujan, jer za ovaj gôd Ljetopisa skupih najveći svežanj građe po svim mjesecima, navlastito za rujan. Morat ću, dakle, svoj tekst umjeriti na tridesetak-četrdesetak stranica, da se Ljetopis VIII. ne bi protegnuo. Bit će nešto ožetiji. Kanit će se ćaskanja, pobratima brbljanja. »Well, well«, rekao bi skeptični Englez.

»Čovjek uči dok je živ«, tako obično kažu postariji Hrvati kad ih mlađi ulove u kakvoj pogrješci. U knjizi Radovana Vidovića *Analize i studije* (Split, 1966., str. 149-155.) naiđoh da je Mihovil Kombol u svojim prijevima *Božanstvene komedije* povremeno koristio Marulićev vokabular. O Kombolu sam pisao doktorsku disertaciju, a to mi promaknulo. Vidim te pokazatelje pok. Radovana Vidovića sada, dok pripravljam za tisak svoju knjigu *Traduktološke rasprave*, u koju sam uvrstio dvije studije o Marulićevu prijevodu Tome Kempenca. Radovan Vidović se divi kako je Kombol pronašao za Danteov izraz *fatiche* hrvatsku riječ *trudi*, pa citira *Juditu*, II., 251-252, gdje je po njemu leksičko ishodište Kombolove uporabe te riječi. Navodi u istom kontekstu i druge pozajmice iz njegova prijevoda s usporednim navodima iz *Judite: sile protivne, mnjaše, mnim, dažde, bljusti* (u značenju čuvati), *hititi se* (baciti se). Sa zadovoljstvom primam na znanje udjel Marka Marulića u jezičnim vrijednostima Kombolova prijevoda Dantea. Da sam Vidovićeve citate zamijetio prije, dobro bi mi došli za potkrijepu teze kako je naš glasoviti prevoditelj oživljavanjem leksika iz hrvatske renesansne književne baštine

dao ne samo poticajno traduktološko usmjerenje u naznačivanju davnosti prijevodnog teksta, nego i osvježio jezični i stilski izbor pjesničkoga ovostoljetnog iskaza uporabom čakavskih riječi i tzv. zastarjelica, što su vukoljubci proskribirali.

Vukoljubac je jamačno bio i neki Miroslav, koji je uredniku *Hrvatske prosvjete* (god. XXVI., Zagreb, veljača 1940., broj 1-2) poslao polemičnu pjesmicu. Gospodin urednik Ljubomir Maraković je pjesmicu objavio na drugoj stranici korica uz duhovit komentar, u kojem stoji da je »bezimena pošiljka stigla sa žigom Beograda, ali je pisac očito Dalmatinac, koji, afektirajući, piše ekavštinom...«. Rečeni Miroslav bugari:

Spram svetiljke drhti brada treperna,
 Tu Hrvatska, a tamo je Roma aeterna.
 Ne nazire se Zvonimirove galije,
 Našu zemlju neće više krv da zalije.
 Ploča od kocaka sja se sjajem neba,
Judita da dođe, nama to ne treba.
Nauci zli što su u stihu složeni
 Nisu zbog Jugoslavije ugroženi.
 Sarajevo, Mostar, Cetinje, Ljubljana,
 Skoplje, Bel Grad Zagrebu kliču: Osana!

Maraković skreće pozornost anonimnom pošiljatelju da su »zbog Jugoslavije« njegovi stihovi »ugroženi lošim ritmom« (što je istina, jer taj stih ima nemoguću cezuru) i da je Marulić napisao *Dobre* a ne *Zle nauke*, a »pjesnik« naslov izopačio, sukladno svojoj namjeri. Mogao bih uz nešto napora odgonetnuti koji je to Miroslav, što Marulića politički instrumentalizira u orjunaškomu sredozemnom jugotransu, ali mi se ne da. Žalibože, truda. Tempora non mutantur. Zato sam, valjda, i nabasao na taj broj *Hrvatske prosvjete* u jednom lijepom spljetskom antikvarijatu.

Dana 3. rujna na moju adresu upućena su dva pisma iz inozemstva, iz Grenoblea (Charles Béné) i iz Mainza (Franz Leschinkohl). Prof. Béné (za hrvatske prijatelje BeniĆ) šalje po običaju debelu omotnicu: svoj rad o Henriku VIII. i Thomasu Moreu kao čitateljima Marulićeva *Evangelistara*, izvadak iz kataloga *Antwerp, Dissident Typographical Centre*, o čemu je bilo govora u Ljetopisu VII. (VI. 95.). Šalje mi vrijedni BeniĆ također izvadke iz dnevnika *La Croix* i *Libération*, gdje se govori o Bosni i Hrvatskoj. Uz članak iz Francuske, dobijem od svojih inodopisnika i izvadke iz naših novina. Gospodin Franz mi, naime, šalje predposljednu stranicu *Večernjeg lista* od 2. rujna i prosvjeduje što se u rubrici *Vrijeme*, tj. u popisu mjesta u Hrvatskoj s označenom temperaturom, ne navode Pakrac, Okučani, Petrinja i KNIN, iako su ti gradovi već pod hrvatskom vlašću! Oduševljen što je na jesenjem sajmu knjiga u Frankfurtu 1568. bio ponuđen na prodaju njemački prijevod Marulićeve *Institucije*, tiskan te godine, pismu g. Franz priključuje naslovnice prijevoda i naslovnice kataloga u presliku. Radostan je što je prijevod tiskan u Mainzu. Gospodin iz Mainza upozoruje me da je o tome pisao

Bratislav Lučin u *Slobodnoj Dalmaciji* od 8. kolovoza 1996. (*Marulić u Frankfurtu – 1568!*, *Forum*, str. 3).

U Puli se od 19. do 22. travnja održava Prvi hrvatski slavistički kongres, gdje sam i ja trebao da govorim o *Europskomu položaju Marka Marulića*. Predsjednik Organizacijskog odbora Stjepan Damjanović vodi pripreme temeljito, kao što je njegov običaj. Dobio sam od njega čak šest obavijesti o potankostima, pa mi je vrlo neugodno, što moram odkazati sudjelovanje, jer me 12. rujna spopadnula famozna viroza s ognjicom i kihavicom, a takve boljetice mene drže redovito 22 dana, odprilike 3-4 puta godišnje. U prigodnoj knjizi *Prvi hrvatski slavistički kongres* (Zagreb – Pula, 1955.) tiskan je sažetak (str. 170) mojega naumljenog predavanja. Dobitnik je nagrade *Stjepan Ivšić* u prigodi Kongresa Eduard Hercigonja, a organizatori to popraćuju knjižicom o dobitniku. U bibliografiji radova prof. Hercigonje nađoh dvije jedinice, koje mogu zanimati marulologe: »*Liber Judith*« i *Martinčev zapis »suprotiva Turkom« iz Novljanskog II brevijara*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, XII, Zagreb, 1971., str. 69-73.; *Je li Marulić »otac hrvatske književnosti«*, *Zadarska revija*, br. 1/2, Zadar, 1984., str. 130-136. U *Hrvatskom slovu* (Zagreb, 29. rujna 1995., str. 30) vrijedna i djelatna njemačka kolegica Elisabeth von Erdmann-Pandžić objavljuje svoje izlaganje s kongresa u Puli, u kojem ističe zauzetost splitskoga Književnog kruga u objavljivanju Sabranih djela Marka Marulića.

Tek u rujnu dobijam *Mogućnosti*, br. 4/6, gdje don Mladen Parlov objavljuje članak *Nepoznati Marulićev životopis* (str. 191-194); taj sam članak u rukopisu već bio čitao i zabilježio u Ljetopisu VII. (IV. 95.) U narednom dvobroju *Mogućnosti*, br. 7/9, fra Petar Runje priopćuje svoje istraživanje *Marulići u Padovi u drugoj polovici 15. stoljeća* (str. 12-17). Što je u pismohranama pronašao kolega Petar? Više je Marulića studirao u Padovi: kanonik Juraj Marulić (doktorirao iz pravoznanstva 1476.), pravnik Dujam Marulić, Marin i Nikola njegova braća. Duje, Marin i Nikola, sinovi Magdalene i Ivana, umrli su 1479. u Padovi (valjda od kakve pošljice ili kužne bolesti), a u spisima se spominje da im je majka Magdalena posjedovala vlastitu kuću u tom gradu, pokraj crkve svetoga Bartula. Sestra Katarina u Splitu 4. travnja 1462. odriče se svih imanja u korist braće i ide, poput sestre Bire Marka Marulića, u samostan. Štošta je, dakle, o Marulićima zabilježeno u parničkim spisima. Možda su to bili Markovi rođaci, Duje, Marin, Nikola, možda je on zalazio ili čak obitavao u kući »tete« Kate u četvrti sv. Bartula u Padovi, dok je studirao. Kako o boravku Marka Marulića u Padovi imademo malo podataka (neupitno je samo da je u tom gradu studirao), valjalo bi dalje kopati po sličnim prašnjavim spisima, da bi se utvrdili ili pronašli novi važni podatci. Bilo bi pravedno da na takve podatke naiđe upravo fra Petar Runje, koji nam je susljedno tijekom posljednjih godina priopćavao nove činjenice o tiskanju Marulićevih djela, što ih je pronalazio u talijanskim arhivima i knjižnicama:

Prati Marulića vrijedni pater Petar,
dijeli od otkrića tek ga centimetar.

Marulić, br. 5-6, Zagreb, 1995. u rubrici *Vijesti*, str. 940, 943. bilježi da su u tisku objavljeni članci o Maruliću Darka Novakovića, Mirka Tomasovića i subesjeda Mile Pešorde i Charlesa Bénéa. *Književna smotra*, br. 95, Zagreb, 1995., str. 123-126, donosi hrvatsku verziju recenzije Karla Budora Bénéove knjige *Sudbina jedne pjesme* (vidjeti Ljetopis VII., XII. 94).

X. 95.

1.-3. listopada: u Splitu je Znanstveni skup »Bernardin Splićanin i samostan sv. Frane u Splitu«, gdje sam održao kraći govor o Marku Maruliću, pokopanu u crkvi tog samostana.

2. X.: piše mi iz Grenoblea prof. Béné i izvješćuje me da je završio prijevod na francuski knjižice o Maruliću.

6. X. : pošiljka od Darka (Novakovića), i to kakva! Preslik nekoliko stranica iz Marulićeva rukopisa epigrama, koji je pronašao u Glasgowu, o čemu je bilo zborna u Ljetopisu VII. (V. 95., VI. 95.). Krasopis, raskošni inicijali, crteži pisara. Divota!

12. X. : objavljen natječaj u *Slobodnoj Dalmaciji* za dva djelatnika u zavodu Marulianum. Deo gratias. Bio bih slobodan zamijetiti da sam utemeljenje Marulićeva Doma predložio 17. listopada 1990. (Ljetopis III., 10. 90.), i evo točno nakon pet godina zamisao se počinje ostvarivati pod voditeljstvom Bratislava Lučina. Mogu li reći: »Magnificat«, tj.: »Sad odpusti slugu svojega, Gospodine...«?

13. X. : konačno došao u posjed interviewa Zvonimira Bobana talijanskom listu *Gazzetta dello Sport* od 7. X., o čemu izvješćuje Inoslav Bešker čitatelje *Večernjeg lista* (Zagreb, 8. listopada, str. 33). Predstavljajući ne samo hrvatski »calcio« nego i kulturu, obrazovani Boban u dnevniku s milijunskom nakladom, podsjeća, među ostalim na Marka Marulića, latinska mu i hrvatska djela s naglaskom na *Juditi*. Taj prilog vezan je uz utakmicu desetljeća u Splitu: Hrvatska – Italija 1:1. Na utakmici sam bio, u nedjelju 8. listopada, i sudjelovao u većini navijačkih djelatnosti tijekom nje, a naknadno doznajem da je poslužila i Marulovoj slavi. Nigda prije nije Marulovo ime i djelo otisnuto na toliko novinskih primjeraka. Mislim da se naklada *Gazzette* kreće između 1,500.000 i 1,700.000 iztisaka. Od sada ću, kad budem u Italiji, ponedjeljkom kupovati *Gazzettu*, a ne konkurentski *Corriere dello Sport*.

14. X. : poslanica prof. Bénéa, u kojoj mi javlja, da će poraditi na zamisli da Marul bude predstavljen u ediciji *Que sais-je?*, koju izdaju *Presses Universitaires de France*, popularnoj i slavnoj ediciji malih monografija o nacionalnim i svjetskim klasicima, pojavama, razdobljima, ljudskim znanjima, itd. U vlastitoj knjižnici imam bar 25 knjižica *Que sais-je?*, koje su često oslonac moje tzv. erudicije, pa Benićeve ideju držim izvrsnom, samo će biti teško uvjeriti urednike da Maruliću posvete jedan broj, kao, primjerice, Rabelaisu.

17. X. : recenziram za nakladnike *Sysprint* rukopis Marko Marulić: *Judita*, predgovor dr. Dunje Fališevac. Preporučam rukopis za objavljivanje ne štedeći

pohvale *Juditi*, a o predgovoru zapisujem: »Predgovor slijedi novije marulološke spoznaje i interpretacije uz prijeko potrebne instruktivne činjenice i didaktičke natuknice«. Ovaj zagrebački nakladnik naumio je iskoristiti dobru priliku za ponudu djela iz tzv. lektire, a mило mi je što je već u prvo kolo uvrstio Marulića i zaiskao predgovor od mjerodavne stručnjakinje.

22. listopada: deblja omotnica od herr Franza iz grada Mainza. Gospodin Leschinkohl hvali moje napise u tisku da bi valjalo već započeti pripreme za proslavu Marulovih obljetnica 2000. i 2001. godine, te mi šalje »materijale« za proslavu Gutenbergove obljetnice 2000., tj. 600. obljetnice rođenja izumitelja tiskarstva. U Mainzu je već osnovan odbor za proslavu. U Splitu i Zagrebu za Marulićevu proslavu na početku novog stoljeća ništa nije poduzeto, makar sam to predložio javno u ljeto 1994. (Ljetopis VI., prilog 2) i odaslao apel na razne adrese (Društvo hrvatskih književnika, Ministarstvo kulture). No, moj prijatelj Franz mi ljubezno šalje i katalog izložbe *Plakat und Buchgestaltung der sezession in Kroatien*, s predgovorom Borisa Kelemena, koja se održavala u Gutenbergovu muzeju od 31. svibnja do 13. srpnja 1975. Među izlošcima bijaše i ono prekrasno izdanje *Judite* iz 1901., što ga je objavila Matica hrvatska.

26. X. : javlja mi se dr. Leo Košuta iz Pariza i priopćuje svoju želju da pomogne napore Charlesa Bénéa za promicanje Marulića u Francuskoj. Časopisje iz ovoga razdoblja nema priloga o Maruliću, ali ga ipak spominje. *Republika*, br. 9-10, str. 26, primjerice; Borivoj Radaković ispod svoje zbirke *Linguojunta*, koju u časopisu objavljuje, meće dva mota, jedan je iz *Merlina* Roberta de Borona, drugi iz Marulićeve *Davidijade* (tri heksametra u izvorniku i prijepjevu B. Glavičića). *Hrvatska obzorja*, časopis Matice hrvatske, god. III, Split 1995., str. 775 u *Kronologiji splitskih kulturnih događanja* Mladena Vukovića bilježe da je u Splitu 21. travnja 1995. održan Okrugli stol o Marku Maruliću i predstavljen zbornik radova *Colloquia Maruliana* IV. To je ujedno jedna od rijetkih spomena postojanja Marulićeva godišnjaka u hrvatskoj periodici. Stručna glasila i srodni časopisi književne grane još nisu donijeli ama baš nijedan prikaz godišnjaka. Hrvatski periodici ne donose recenzije godišnjaka *Colloquia Maruliana*, europski i američki donose. Pogledajte im popis:

HUMANISTICA LOVANIENSIA,
BOLLETTINO DI STUDI LATINI (Napoli),
BIBLIOTHEQUE D'HUMANISME ET RENAISSANCE (Genève),
LITERARY RESEARCH (Toronto).

Colloquia Maruliana, dakle, motiviraju inozemne stručnjake za humanizam i renesansu, za latinizam, za komparativnu književnost na recenzije, već se navode u bibliografijama i literaturi raznih inozemnih istraživačja. U nas nema nitko volje da prikaže marulološki zbornik. Prikazuje ga M. Tomasović jedino u ovoj kronici za travanj, počam od 1992., što mu nije odviše mило, zbog toga, jer je suradnik zbornika, a negda bijaše i voditelj Okruglog stola o Marku Maruliću, a to se kosi s dobrim navadama.

Potkraj listopada primih iz Književnog kruga iz Splita monografiju Luka Paljetka *Književno djelo Ante Cettinea* (Split, 1995.). Izvanredna monografija, po akribiji, filološkoj i interpretivnoj dimenziji. O vezi Cettinea s Marulićem doznajem slijedeće. U zbirci *Češljugareva melopeja*, navodi Luko (str. 411-412), Cettineo ima i jedan stavak »Kos saznaje tajnu o ljubavi i smrti Marka Marulića«. Paljetak (str. 413-414) reproducira tu epizodu, u kojoj Cettineo uglavnom poetizira onu pripovijest o navodnom Marulićevu grijешnom noćarenju s Dminom Papalićem, a tobože ih navela na posrnuće »bedra providurove Hicele«. O toj izmišljenoj kobnoj pustolovini Cettineo je pisao u beogradskoj *Pravdi* (XXV, 1929., 10. 132, str. 6) pod naslovom *Jedna ljubavna istorija iz mladosti Marka Marulića*. I u beogradskoj *Književnosti* (br. 7-8, 1956., str. 44-45) prizivlje Marulića u pjesmi *Solsticijeva balada dvojice Marulića: onog pravog i onog Meštovićevega spomenika*. Cettineo je, vidimo iz Lukine knjige, i Marulića uvrstio u svoj mediteranski pjesnički vatromet, što je primjereno njegovu liku i djelu, a nije primjereno da ga u tom pravcu eksponira temeljem apokrifne ljubavne pustolovine, koju je već 1846. oborio Luca Svilovich.

XI. 95.

U pismu od 3. studenoga Charles Béné ljubezno mi stavlja na uvid rezultate svojih istraživanja o utjecaju Marulića u Francuskoj i frankofonskim zemljama tijekom 17. i 18. stoljeća. Marc Marulle (Marule) uživao je velik auktoritet kod pisaca duhovne literature i etičara, pa su ga u polemikama i traktatima citirali za potkrijepu teza. Kolika je bila njegova čuvenost, pokazuje i činjenica što se na njega pozivlje liječnik G. Naudé kad tvrdi da bolesnicima nije dobro uvijek reći istinu. Otac Possevin, učitelj sv. Franje Saleškoga, napisao je pohvalu Maruliću. Pierre Bayle, auktor čuvenoga *Historijskog i kritičkog rječnika* (1695-1697), u drugom izdanju rječnika u natuknici o papi Inocentu VIII. višekratno spominje Marulića, prvi upozorujući da ne valja miješati pjesnika latinskih epigrama Marula (Michele Tarcaniota) i Marka Marulića Splićanina (Marcus Marullus Spalatensis). Inače, kao što je poznato, Bayleov leksikon u posebnoj natuknici obrađuje našeg Marka.

Tolik je ugled bio Marulića u svijetu, a kakav je danas u Splitu? Sudeći po »intervencijama« na njegovu kipu, dvojben. U *Slobodnoj Dalmaciji* od 17. studenoga (str. 13) vidim i štijem da su na Marulićev kip popeli staklenku piva i stavili je u ruke »oca hrvatske književnosti«, upravo na knjigu, koju drži prema Meštovićevoj zamisli. Crtica u splitskim dnevnim novinama ima blagonaklon naziv *Marulova »pivuša«* potpisuje ju E. V., koji poluozbiljno tumači da su se Splićani tom gestom »odužili Velikanu«. Neš, ti! Tri sam već puta, najmanje, u Ljetopisu vapio zbog nebrige i oskvrnjivanja Marulićeva spomenika u rodnom mu Splitu (Ljetopis I., VIII. 89., II., VIII. 90., II. III., 91.) i protiv toga ispjevao osam četverostruko i dvostruko srokovanih dvanaesteraca, tužeći se u prozi i na ispadanje ugraviranih slova Ujevićeva soneta na spomeniku (što se opet dogodilo). Ne pomaže ni poezija ni proza. Ovaj put ću samo reći: nije to manje ili više simpatična

»uncutarija«, »berekina« , već nasilje nad javnim spomenikom najglasovitijeg hrvatskog kipara najglasovitijem hrvatskom pjesniku. Ima neke ipak progresije u nazdravljanju tom spomeniku: 1989. tutnuli su Maruliću bočicu »Pepsi-cole«, 1995. piva.

U *Vijencu* (Zagreb, 30. studenoga 1995., sr. 12) osvrnuo sam se na izdanje *Judite* u biblioteci *Učilišno štivo* nakladnika Zagrebačka stvarnost (Zagreb, 1995.), koje je izdanje tekstološki nepouzđano i s manjkavim predgovorom, lišeno stručne opreme, a još k tome stoji 99 kuna. Dobro je što se naši klasici objavljuju za mlade čitatelje školare. Nedopustivo je, ako se to čini na traljavi način, uvredljivo u ovom slučaju za Marulića.

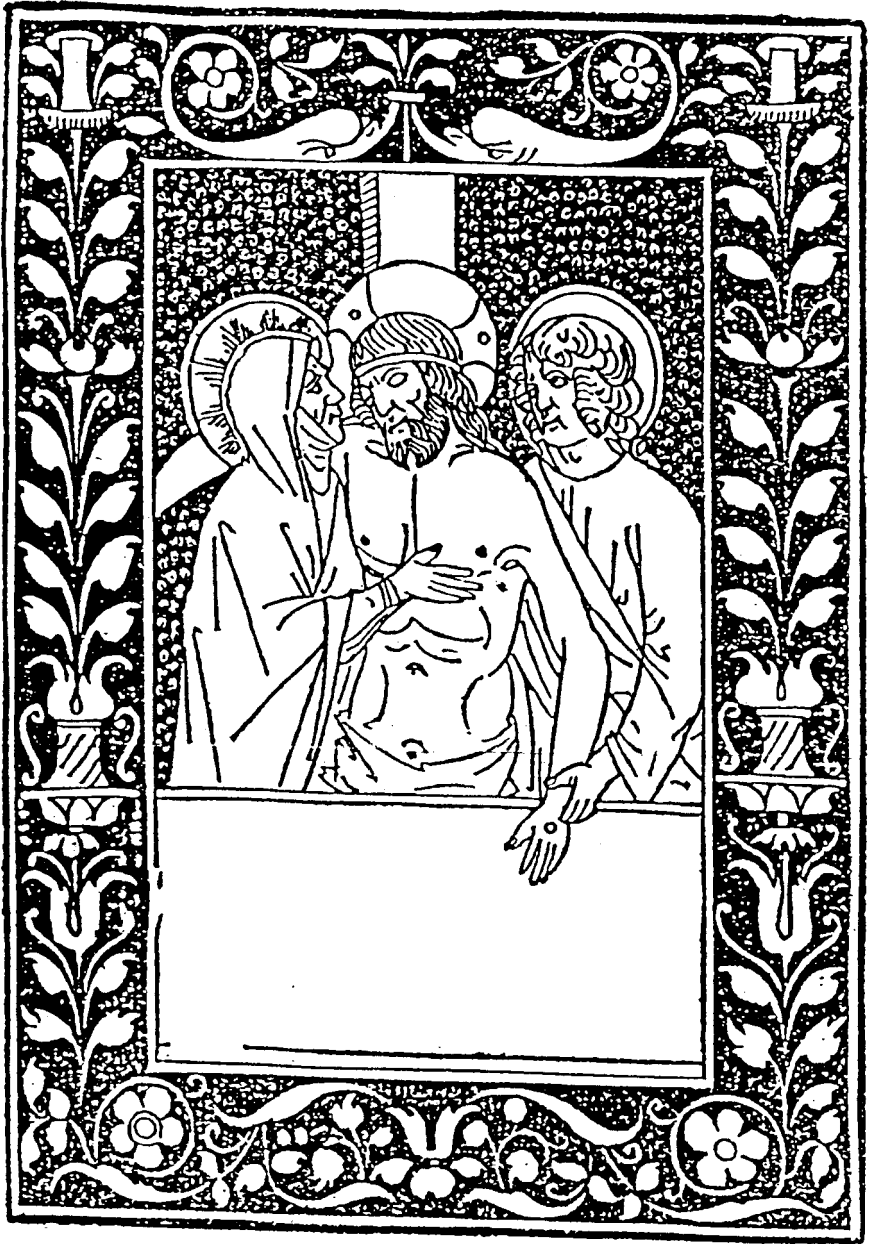
Dopustite još jednu disgresiju, strpljivi čitatelji. U Splitu, nažalost, nagrđuju Marulov spomenik, a u Zagrebu nikako da ga podignu, što se provlači ovom kronikom od 1990. (Ljetopis, II., V. 90.), čak pet mjeseci više od prijedlogâ za Marulov Dom. Slušajući uobičajeno emisiju *Dnevne novosti* Prvoga programa Hrvatskog radija (9. studenoga u 15^h), doznah da je pri preuzimanju dužnosti novi ministar kulture mr. Bože Biškupić izjavio da se uskoro podiže spomenik Marku Maruliću na Marulićevu trgu. Čestitao sam dan poslije g. Biškupiću na visokoj dužnosti i podsjetio ga usputice na izrečeno obećanje. Kolega Biškupić, naime, dok je bio dogradonačelnikom Zagreba, prvi se i jedini odazvao pozivima za podignuće Marulova spomenika u Glavnom gradu.

XII. 95.

Početkom prosinca obavještuje me g. Ivo Dubravčić iz Niskoze mlja (tako on pohrvaćuje Holandiju): »Antikvarijat Quaritch (ti Kvarići došli u London iz našeg primorja negdje u XVIII. stoljeću!) nudi Marulovu epistolu (holandskom) papi Hadrijanu VI. iz 1522. za četiri tisuće funti. Na zadnjem, osmom listu otisnut je drvorez Skidanje s križa. Je l' naš zagrebački primjerak ima taj drvorez?« Koliko ja znam, nema, a mogu zaključiti da je drvorez vrlo lijep, jer mi je gospodin inženjer poslao preslik dražbenog kataloga s drvorezom, opisom knjige i kratkim podatcima o auktoru.

Početkom prosinca g. Bratislav Lučin dostavlja mi rad Mladena Parlova *Lik Krista patnika u djelima Marka Marulića* kao suuredniku. Neka se tiska u slijedećem broju (V.) *Colloquia Maruliana*. Potkraj prosinca dođe mi u ruke simpatična revija *Moj Zagreb*, koja se besplatno dijeli Zagrebčanima. Na 9. stranici (god. I., br. 2) pozor mi privukla ova vijest: *Spomenik Marku Maruliću na istoimenom trgu*. Kaže se tu: uskoro će se podići spomenik, »podloga je zgotovljena«, samo što se nije raspisao natječaj, a to su informacije iz zagrebačkoga Poglavarstva.

Sredinom prosinca, baš na petnaesti dan toga mjeseca, boravim u Križevcima, gdje držim predavanje na javnoj priredbi posvećenoj Franji Markoviću u svojstvu promicatelja njegova djela. Lijepo me ugostili. Citirao sam u predavanju tzv. Križevačke statute (kad držim ponegdje i ponegda zdravicu, uvijek je završim

Drvorez iz Marulićeve Poslanice papi Hadrijanu VI (Rim 1522)

formulom iz tih »štatuta«), što je raznježilo domaćine. Šetao gradom uz pahulje snijega, bio u crkvi, gdje se održavao Krvavi sabor, pohodio grkokatoličku stolnicu, vidio po prvi put koludrice bazilijanke, skrušio se u kapelici sv. Marka Križevčanina i na kraju uz zdravicu na večeri u mjesnom hotelu dobio uzdarje, raskošnu knjigu *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti od Marulića do Kaleba i Tadijanovića*, izbor, priredio Stjepan Sučić, Ogranak Matice hrvatske, Križevci, 1994. Od Marulića je uvršten ulomak iz posvete *Judite*, gdje se metaforički govori o »gospockoj trpezi«, četiri stiha iz *Susane* (273-276) o iću i piću bludnih staraca, te 12 stihova iz *Stumačen'ja Kata* (245-248, 273-276, 485-488). Navest ću stihove zdravstveno-prosvjetiteljske o pogubnosti prekomjernog uživanja, opasnog po život:

Hoće biti veće zdrav, s redom i s mirom pij,
manje jizbin naprav i priprosti je jij;
od garla deletu, sve ča hlepi, ne daj,
da t' ne čini šćetu životu slast takaj.

Stumačenje Kata, 273-275

Predlažem g. Sučiću da u drugom izdanju knjige nađe mjesta i za ulomak iz *Judite* o ugošćivanju Akiora u Betuliji:

Sedeći za stoli, oni se čtovahu,
Obhode okoli sluge jim landahu;
A družu služahu vino iz bokare,
Čarljeno livahu u zlate pehare.
Ča peku, ča vare, družu ti nošahu
Na čiste lopare: jedno donášahu,
Drugo odnašahu, svartaje nogami,
Dvorno pristupahu, segaje rukami.
Visoko s svićami stahu kandeliri,
Mnogimi zrakami odsivahu miri.

Judita, III., 105-114

To je, po mojem ukusu, jedno od antologijskih pjesničkih mjesta iz Marulićeva spjeva, pikturalan opis renesansnog gozbovanja.

Na izmaku prosinca *Vjesnik* (29. XII., str. 16) donosi tradicionalnu anketu *Najveći kulturni događaj 1995. u Hrvatskoj*, gdje je i moj glas: »Kulturnim događajem godine držim otkriće Marulićevih pjesama u knjižnici u Glasgowu što ih je pronašao Darko Novaković.«

I. 96.

Za novogodišnje blagdane nemam nikakva programa, a »zabava« mi sređivanje korespondencije. Moji me inodopisnici obskrbljuju obavijestima iz Australije, Francuske, Njemačke i Mađarske. Anđelko Tomasović uz božićne

čestitke prilaže i svoj napis iz *Spremnosti* (Sidney, 12. XII., 1995., str. 19), gdje opisuje kako po australijskim knjižnicama traži Marulićeva djela i kako je sreo ljubeznu gospođicu Emu Selimović, pripravnu da mu u tome pomogne. Gospođica Ema štoviše je knjižničarka. Franz Lechinkohl javlja da poduzimlje novu akciju, registriranje Marulićevih knjiga u Danskoj, Švedskoj, Engleskoj, Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. István Lokös iz Debrecina priopćuje da se u mađarskim nekim samostanskim i gradskim knjižnicama nalazile u XVII. st. Marulove knjige. Iz Meylana pokraj Grenoblea stižu dva nova rada: u prvom prof. Béné (*La poésie religieuse humaniste: Louis de Grénade et Érasme*, Archives et bibliothèques de Belgique, Numéro spécial 49, *Miscelanea* Jean-Pierre Vanden Branden, *Erasmus ab Anderlaco*, Bruxelles, 1995. pp. 99-124) »koristi prigodu«, kako sam kaže u popratnom pismu, »da predstavi difuziju Marulićeve pjesme *Carmen de doctrina Domini nostri Jesu Christi*«. Riječ je o dvama velikim imenima europske literature, auctorima humanističke religiozne poezije, kojima francuski marulolog vješto priključuje i Marka Marulića, dajući u studiji reproducirati naslovnice engleskoga prepjeva rečene pjesme i naslovnice hrvatskog prepjeva iz 1703. (Andrije Vitaljića). U drugom radu, šalje mi ga u korekturnim otiscima, govori se o Maruliću u kontekstu osamnaestostoljetnih polemika o tome je li laž kadšto opravdana i legitimna. U potonjem radu nailazim na nekoliko novih potvrda o Marulićevu auktoritetu u Francuskoj, što ću ih zabilježiti kad rad bude tiskan.

Što donose naši dnevници i tjednici o Marku Maruliću? U razgovoru za *Hrvatsko slovo* (Zagreb, 5. siječnja, 1996., str. 3), koji je vodio Stjepan Šešelj s hrvatskom ministricom kulture gđom Ljiljom Vokić bilo je riječi i o poticanju nacionalne kulturne samosvijesti. Za to je uistinu Marko Marulić izvrsno uporište, pa Madame Vokić veli: »Godine 1501. na latinskom jeziku napisana su djela Marka Marulića i objavljena u Mlecima.« Podatci su neprecizni što se tiče godine 1501. (kad je napisana *Judita*), a latinska je djela Marulić pisao prije i poslije rečene godine. U *Slobodnoj Dalmaciji* u dva nastavka (9. siječnja, str. 12, 10. siječnja, str. 13) tiskan je moj referat sa simpozija početkom listopada 1995. pod naslovima *Judita na vrhu piramide* i *Pisac svega svijeta*. Organizator tog simpozija poduzetni i spretni fra Damjan Glavaš navješćuje mi božićnom čestitkom i tiskanje zbornika. Jedna asocijacija: samostan sv. Frane na splitskoj obali mogao bi biti kultno Marulovo mjesto, jer je u istoimenoj crkvi pokopan »otac hrvatske književnosti«, a oci franjevci razvili su primjernu javnu djelatnost (predavanja, koncerti), uredili predavačku dvoranu. Jednom sam u Splitu napravio malu anketu među školarcima, sveučilištarcima i intelektualcima, koliko njih zna gdje je Marko Marulić pokopan? Od 12 ispitanika, poznanika, samo je četvero odgovorilo da se grob nalazi u crkvi sv. Frane. Zanimljivo je da sam to pitanje postavio i jednom čovjeku od pera, sjedeći s njim u kavani *Bellevue*, koji je priznao da nije baš siguran, ali misli da je Marulovo počivalište u crkvi poljudskog samostana. »Dobro«, rekoh ja, »ti plati rundu, a ja ću taxi. Idemo na Marulov grob!« Izišavši iz kavane, koja je od crkve sv. Frane udaljena točno 26-27 koraka, brojio sam ih, rekoh mu: »Uđi u crkvu, pođi na desnu stranu, klekni i izmoli tri pokajnička *očenaša* pokraj Marulove nadgrobne ploče.« Valja reći da se događaj zbudio sedamdesetih godina u vrijeme jake ateističke i

anacionalne presije. Anegdota nam ipak ilustrira da je u svijesti stanovnika Splita ipak nedostavno prisutna spoznaja o potrebi da se crkva sv. Frane povezuje s likom Marka Marulića; to bi mjesto moglo biti dio kulturnih i izletičkih programa, svečanosti i tihih hodočašća.

Biblioteca regionale universitaria, Catania (8. 1. 1996.) zahvaljuje mi na posebnom formularu za dar, knjižicu *Marco Marulić Marulus* (Lugano, 1994.), što sam je kao auktorski primjerak izručio direktoru prigodom posjeta toj knjižnici u studenome 1995. Našao sam tada u katalogu slijedeću Marulićevu knjigu: *Opera di Marco Marulo da Spalato circa l'institutione Del buono et beato vivere...*, In Venetia, MDLXXXVI. Dapače, ljubezni službenici katanijske glavne knjižnice dali su mi taj talijanski prijevod *Institucije* na malo razgledavanje. Grazie mille! Opazka: Nakladnik te moje minimonografije o Marulu, g. Dubravko Pušek, uputio je tu knjižicu na dvadesetak hrvatskih adresa. Niotkuda potvrde o primitku, nekvoli zahvala. Sredinom siječnja odgovaram na opširno pismo Brace Lučina oko tehničkog preustroja godišnjaka *Colloquia Maruliana* i sadržaja V. sveska. Pismo opširno, odgovor kratak, jerbo prihvaćam sve predloženo. Potkraj siječnja u posjedu sam francuskog dnevnika *Dauphiné liberé*, Grenoble, 27 janvier 1996, page fil 4-38DFGH, gdje štijem pod naslovom *Les gens* članak *Le professeur Charles Béné lauréat du prix pour la promotion de la culture croate dans le monde* sa slikom dobitnika. U članku se zbori o tome kako Charles Béné, stručnjak za literaturu XVI. stoljeća, eminentni proučavatelj Erazma Roterdamskog i Rabelaisa, tim velikanima svojim studijama priključuje i splitskog humanista Marka Marulića.

II. 96.

Nego, posljednjih dana siječnja i prvih veljače dosta sam zauzet. Došla mi, naime, u ruke *La Battana*, XXX/1995., n. 118., rivista trimestrale di cultura, »Edita«, Fiume. Na stranici 107-118 objavljen je članak: Giacomo Scotti, *Marco Marulo-Marulić sotto una diversa luce*. Gospodin Scotti u razmjerno velikom radu polazi od pogriješnih teza s ishitrenim argumentima, uz to barata netočnim podacima, služi se proizvoljnim tumačenjima, te sam na njega upozorio u *Vjesniku* (*Danica*, subota, 27. siječnja 1996., str. 23) recenzijom sa znakovitim naslovom *Marko Marulić ne može postati Marco Marulo*. Pokazao sam, među ostalim, da Giacomo Scotti nije ni u čemu »drugačije osvjetlio« hrvatskog Dantea, već je svijesno ili nesvijesno pokušao dekreotizirati »oca hrvatske književnosti«, metodologijom i ocjenama već viđenim u talijanskim periodicima u međuraću (Giuseppe Praga, Francesco lo Parco, Arturo Cronia). Na zamolbu ravnatelja »Edita«, gospodina Ezia Mestrovicha potrudio sam se dopuniti tekst iz *Vjesnika* za čitatelje istog časopisa, gdje je tiskan članak g. Scottia. Tekst se uskoro pojavio u proljetnom broju (*Tesi errate su Marco Marulić* di Mirko Tomasović, *La Battana*, anno XXXIII gennaio-marzo 1996, numero 119, Fiume 1996, p. 111-119). No to nije sve, jer me kolega Milorad Stojević zamolio da dopustim da se moj članak iz *Vjesnika* pojavi u prvom broju novoga riječkog časopisa *Književna Rijeka* (God. I., broj 1, proljeće 1996., str. 16-19), na što sam bez dvoumljenja pristao. Desetak

mi radnih dana otišlo na te pokušaje osporovanja hrvatskog identiteta Marka Marulića, a preko njega i pjesničke baštine humanizma, renesanse i baroka, nastale na našoj obali Jadrana. Kako to nije bio osamljen slučaj, reagirao sam ovećim tekstom o neprikladnosti insistiranja na odvajanju te baštine od nacionalne hrvatske matice u talijanskim leksikonima, monografijama, povijestima književnosti kroz neznanstveno periodiziranje u obliku tzv. »dalmatinsko-dubrovačke« literature, a s posebnim osvrtom na Artura Croniu i njegove izvanknjiževne motivacije. Tekst sam objavio u *Vijencu* na prvi dan proljeća (Zagreb, 21. ožujka 1996., broj 58/IV, str. 23), gdje je dobio novinski naslov *Kako prešutjeti Hrvatsku*, a na pisanje utrošio još tjedan dana, pomalo začuđen što se na takve stavove u periodici i publicistici iz susjedne Italije oglašuju naši kroatisti i talijanisti. Povjerovali smo da su iščeznuli, a oni se s nekim sustavom čak opet javljaju.

Na zamolbu g. Mladena Klemenčića, urednika u Leksikografskom zavodu »Miroslav Krleža«, za opći atlas izradio sam 6. veljače popis gradova, gdje su tiskana najpoznatija Marulova latinska djela (Prilog 1). Nečijom ljubeznošću nađoh u poštanskom sandučiću zanimljive novine *Novi Omanut*, prilog židovskoj povijesti i kulturi, br. 13-14, Zagreb, siječanj-veljača 1996. Privukao me, među ostalim, rad Jasminke Domaš (str. 11) s popisom biblijskih židovskih imena. Budući da u Marulićevim epovima i poemi ima dosta židovskih likova, evo njihova značenja. Judita je junakinja, David znači ljubljani, Suzana (koje nema na tom popisu) bila bi Ljiljana.

U pismu g. Bénéa od 11. veljače, kao obično, uvijek koja uzbudljiva novost. Održao je u Grenoblu nekoliko dobro primljenih predavanja na temu »Marulić, duhovni vodič«; došao je do podataka o cenzuriranju spornog mjesta u *Instituciji* (u francuskom prijevodu Du Monta vrlo efikasno, također i u dvama njemačkim prijevodima, blaže u portugalskom, nikakva u talijanskim prijevodima i u francuskom prijevodu De Billya). Dan kasnije iz Pa Delfa g. Ivo Dubravčić obradova me uzorito. Šalje mi preslik jednog hrvatskog lista iz Argentine, koji se zvao *Glas sv. Ante (La Voz de san Antonio)*, a izlazio u Buenos Airesu. U broju od 14. ožujka, god. XIV., 1954., veliki je članak na prvoj stranici *Vitezovi Imakulate* unutar kojeg je uokvireno tiskana pjesma *Divici Mariji*, inače vrsan uzorak Marulićeve marijanske lirike sa svečanom litanijском retorikom i četverostrukim dvanaesteračkim srokom i s početkom, koji prizivlje naše renesansne kanconijere: »Zdrava se Marije, zdrav žilju pribili...« U broju od 25. svibnja 1953. (God. XIII., pág. 5) cijela je stranica posvećena Trogrančičevoj *Antologiji hrvatske lirike*, objavljenoj u Rimu. To je, međutim, bio samo povod Viktoru Vidi da objavi nekoliko poetskih eseja o hrvatskim pjesnicima i na istaknutu mjestu o *Splitskom začinjavcu* Marku Maruliću. Teze su mu: »Marko Marulić je proizvod svoga kraja i europskog humanizma. On je najsretnija duhovna simbioza hrvatstva i latinitasa.« Jezik mu je »mek, duktilan, plastičan, svjež, asocijativan«. Šalje vrijedni gospon Dubravčić i preslik iz edicije *Catálogo dos impressos...* da Biblioteca Nacional, Lisboa 1990., tj. stranicu 218 i 219, gdje su navedeni portugalski prijevodi Marulićeve *Institucije*. Bila su dva izdanja 1579., a prevoditelj je franjevac Marcos de Lisboa. Može biti od velike važnosti indikacija iz opisa knjige, u kojem stoji

da je na listu 2-4 »a dedicatória do autor ao Padre Jéronimo Cippicco, datada de 1486«. To bi značilo da je Marulić *Instituciju* napisao u XV. stoljeću, sudeći po navedenoj datiranoj posveti. Uistinu je Marulić knjigu posvetio Jeronimu Cippicu, to stoji u svim poznatim izdanjima *Institucije*, počam od onoga iz 1507. No traže se izdanja, objavljena prije, za koja postoje naznake. Je li fra Marko iz Lisabona prevodio iz ranijega nekog izdanja?

Iz korespondencije s Bracom (Lučinom) oko pripremanja Okruglog stola za travanj 1996. doznajem da se još jedan ugledni inozemni znanstvenik bavi Marulićem, Dirk Sacré. Nadamo se vidjeti ga u Splitu na proljeće 1997. Krug se inozemnih marulologa širi, a Dirk Sacré je već objavio jedan prilog o Maruliću, temeljit opis izdanja *Institucije* (Antwerpen, 1577.) u spominjanom katalogu *Antwerp, Disident Typographical Centre, the Role of Antwerp Printers in the Religious Conflicts in England (16th century)*, izložbe u muzeju Plantin (1994.), str. 129.

III. 96.

Prvi dan mjeseca ožujka zatječe me u Dubrovniku, gdje u okviru Radionice za stariju hrvatsku književnost, koju vodi kolega Zoran Kravar, a na njegov opetovan nagovor, od 9 sati do 12 govorim studentima o *Europskoj recepciji Marka Marulića*, te poslije na seminaru zajedno analiziramo nekoliko kitica prepjeva Marulićeve pjesme *Carmen de doctrina* Andrije Vitaljića, hrvatskoga baroknog pjesnika. Dobro je išlo, što vidim i iz prikaza Radionice u *Vijencu* (21. ožujka, Zagreb, 1966., str. 12), koji su napisali Cvijeta Pavlović i Slaven Jurić, asistentska mladež s Odsjeka za komparativnu književnost, inače polaznici rečene Radionice: »Kakva bi to radionica posvećena 16. stoljeću bila, kad bi prošla bez predavanja o ocu hrvatske književnosti? Da tomu ne bi bilo tako, pobrinuo se Mirko Tomasović...«

Treći dan mjeseca ožujka *Slobodna Dalmacija* (str. 11) izvješćuje preko Jakše Fiamenga o sjednici Upravnoga odbora Društva hrvatskih književnika pod naslovom 22. travnja — *Dan hrvatske knjige*. Osmog dana mjeseca ožujka iz dopisa Društva književnika doznajem da se spomenuta sjednica zbila 26. veljače, a da je predlagatelj obilježavanja *Dana hrvatske knjige* Anđelko Novaković u slavu dana kad je 1501. Marko Marulić potpisao *Juditu*. Predsjednik Društva gosp. Ante Stamać sazivlje za 22. ožujka sastanak o toj temi i pozivlje me na suradnju. Pozvano je 28 osoba, odazvalo se 16. U ime Predsjednika Republike Hrvatske došao je dr. Ivo Sanader, u ime Sabora dr. Nedjeljko Mihanović, bijahu nazočni ministar kulture mr. Božo Biškupić, ministrica prosvjete i športa gospođa Ljilja Vokić, predsjednik HAZU dr. Ivan Supek, predsjednik Matice dr. Josip Bratulić, zamjenik ravnatelja NSB dr. Josip Stipanov, priopćena je podrška uzoritog kardinala Kuharića, itd. Skup na visokoj razini i s reprezentativnim odzivom. Moj prilog raspravi sastojao se od pismenog prijedloga (Prilog 2), koji sam usmeno obrazlagao, a predsjednik Društva književnika Ante Stamać završio je sastanak citatom:

Trudna toga plova ovdj jidra kala

na što smo preostali (Tonko, Mirko, Ivo, Ranko, Josipi, Anđelko) prihvatili:

plavca moja nova. Bogu budi hvala
Ki nebesa skova i svaka ostala.
Amen.

To je, kako je svima poznato, završetak *Judite*, a »amen« na hebrejskom znači: neka tako bude.

Petnaestog dana mjeseca ožujka poslao mi iz Splita Bratislav Lučin pismo s dva priloga. Prvi je fotokopija dopisa Pročelnika Upravnog odjela za kulturu, tehničku kulturu i umjetnost Grada Splita, g. Rade Perkovića Nenadu Cambiu, predsjedniku Književnog kruga u istom gradu, gdje se navodi, da će se sredstva za *Marulianum* podmirivati iz gradskog proračuna, da se radi na pronalaženju adekvatnog prostora za taj zavod i da će se kad se to riješi odobriti i sredstva za nabavku opreme. Drugi je Bracin prilog fotokopija pjesme Krune Quiena (*Stihovi na starinsku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1922, str. 15) *Marulova uvala*. Ta je pjesma bila objavljena u *Oku* (Zagreb, 5. travnja 1990., str. 9), registrirao sam to u Ljetopisu (IV., 90.), a sada vidim da ima nekih manjih promjena. Zbog toga, ali i zbog sonetističke zanimljivosti, prepisujem Quienove stihove:

O tebi smilje snatri u Nečujmu
gdje miruju zelene pličine,
zbog kojih zbogom rekoh svetom Dujmu
te plandujem ovdje sred tišine.

Sjećanje na dušu tvoju nujnu
i u maslini misao davnine
u uvalu ovu jedva čujnu
nose mi šutnju, ter miline ine.

I slušam tako, dok još ima dana,
mir ovaj stari s mirisom od ulja,
što Marku bio mir je samostana.

Al noć, što ide, nosi prošlost burnu,
tu crnu kosu s uresom dragulja,
a u ruci drži mrtve strasti urnu.

Petnaestog dana mjeseca ožujka ing. Ivo Dubravčić iz Delfta također me obdaruje pošiljkom s dva teksta, izvadkom iz romantičkog putopisa po Dalmaciji Ide i Othona de Reinsberg-Diringsfelda, gdje se spominje Marulić. Zanimljivo. Zamolit ću gospođicu Lahorku Plejić, asistenticu s kroatistike, da se pozabavi tim štivom i da to bude njezin prilog na Okruglom stolu o Marku Maruliću nadolazećeg 22. travnja 1996. Gospodin Ivo se potrudio da mi nabavi studiju: Albert Labarre,

L'oeuvre de Paul du Mont, Douaisien (Ons geesteljik, 58 (1984), 351-373, pp. 363-365). Paul du Mont je slavni prevoditelj duhovne i filozofske literature, prenio je na francuski i Marulićevu *Instituciju*, a o njemu imam samo osnovne obavijesti. Monsieur Labarre u opširnoj studiji zaista na naznačenim stranicama govori i o Du Montovom prijevodu Marulića, a doznajem i štošta drugo, važno za kontekst tog prijevoda. Douai, danas grad u Francuskoj uz belgijsku granicu, od 1562. sjedište je sveučilišta, koje je utemeljio Filip II. sa svrhom učvršćivanja katoličanstva u tom predjelu svojega kraljevstva. Douai je postao važno tiskarsko i nakladničko središte, gdje je Du Mont objavljivao svoje prijevode i djela. Rođen je 1532., a studirao je u sljedećim gradovima: Cambrai, Louvain, Paris. Od 1558. do 1600. bio je u gradskoj službi u Douaiu. Umro je 1602. Od 1568. u tom gradu tiskani su njegovi prijevodi s latinskoga crkvenih pisaca, biblijskih tekstova, *Ispovijesti* svetog Augustina. Sa španjolskoga je prevodio govore Antonia de Guevara, znamenite ličnosti za vrijeme vladavine Karla V., te djela Luisa de Granada, najpoznatijeg pisca duhovne literature u španjolskomu XVI. stoljeću, koji je u jednu od svojih knjiga uključio i prijevod Marulićeve pjesme *Carmen de doctrina Domini nostri Iesu Christi*. Prepjevavao je Paul du Mont i stihove sv. Bonaventure poput našeg Marulića, prevodio i druge nabožne pisce, te napokon *Instituciju*. Prvi francuski prijevod *Institucije* pojavio se u Douaiu 1585., te potom 1595. (?), 1596., 1599., 1604. Pače posljednje izdanje je bilo raskošno opremljeno uz pohvalne tekstove auktoru i prevoditelju, što znači da je odjek Marulićeve *Institucije* u čitatelja u toj sveučilišnoj sredini bio iznimno velik. Očevidno Du Mont je Marulića držao klasikom spiritualne literature uvrstivši ga na svoj prevoditeljski popis (na kojem su bili pokraj nabrojanih još, primjerice, Girolamo Savanarola, Denys le Chartreux, Grgur XIV., sveta Dorotea iz Gaze, Toma Kempenac), a znakovita je usporedice i recepcija Marulićeve *Institucije* potkraj XVI. stoljeća u katoličkoj Francuskoj. Auktor studije A. Labarre donosi i nekoliko provjerenih podataka o Maruliću («l'humaniste et poète croate»).

Potkraj ožujka tjedan dana boravim u Trstu gdje na dva fakulteta tamošnjeg sveučilišta držim predavanja o Tassu u Hrvata. U hotelu *Roma*, gdje sam odsjeo, 24. ožujka priopćavaju mi na recepciji, da me već dvaput brzoglasom tražio mons. Anton Benvin, ravnatelj Papinskog zavoda iz Rima (Pontificio Collegio Croato di San Girolamo), naš znanac iz Ljetopisa VII. (IX. 94.) i promicatelj neumorni Marulićeve važnosti kod Svete Stolice. Već mi je bio dr. Benvin uputio početkom ožujka prijateljsku razglednicu iz Vatikanske biblioteke s još pet potpisnika, oslovivši me »neutrudivi pregaoče Marulov«, ter sam slutio da je posrijedi kakva važna novost. Napokon smo se čuli i brzoglasno besjedili. Monsignore Benvin, stekao je, kako bi on rekao, još jednog »saveznika« visokog reda, za zamisao da se u okviru papinskih institucija održi potkraj ovoga stoljeća svjetski kongres o Marku Maruliću. Preko telefaksa šalje mi pismo, što mu ga je poslao, predsjednik Papinskoga vijeća za kulturu njegova uzoritost kardinal Paul Poupard, u kojem stoji »da potvrđuje ne samo zanimanje već i pokroviteljstvo i zauzetost Papinskoga vijeća za kulturu u pogledu međunarodnog simpozija, koji bi se održao 1998., o liku i djelu plemenitoga hrvatskog humanista Marka Marulića...« (Prilog 3).

Ljubezni gospodin dr. Leo Košuta iz Pariza na kraju mjeseca ožujka obavještuje me o djelatnostima *Almae matris Croaticae alumni*, šalje mi njezin *Glasnik*, br. 7, 1995. Doznajem da se na sastanku Komisije za izdavačku djelatnost tog udruženja razgovaralo i o pomoći za tiskanje moje minimonografije o Maruliću, koju je s talijanskoga na francuski preveo Charles Béné. Tom bi se zgodom u Parizu organiziralo predavanje Béné-Tomasović o našem slavnom humanistu.

Ja u Trst zbog Tassa i Hrvata, a slobodno vrijeme trošim nemilice na Marula. Nagovaram brzoglasno kolegicu Lucianu Borsetto s Padovanskog sveučilišta da na Okruglom stolu o Maruliću u travnju prozbori o svojim iskustvima u prevođenju Marulićeve *Judite* na talijanski, koje je u tijeku. Pišem, jer me odredilo, govor o Maruliću prilikom otvaranja Marulićevih dojučih dana, a govor bi trebalo izreći u crkvi svetog Frane, gdje je Markov grob, a to nije baš laka zadaća u odnosu na moje oratorske sposobnosti, koje znaju zatajiti, ako se ne dohvatim kakve doskočice ili šaljive natuknice, a to za ovakvu svečanost u crkvi s liturgijskim slavljem ne dohodi u obzir. Dociranje također nije poželjno, da ne zagnjavim slušatelje, pa se dosta mučim. Uglavnom, ono što sročih, odmah šaljem Braci Lučinu za pismohranu *Marulianuma*, da ne bih poslije ispravljao, brisao, nadodavao.

U bučnom hotelu *Roma* kasno uvečer štijem novu knjigu šjor Srećka Diane *Krhotine* (Split, 1995.), u kojoj tijekom njegovih poetskih zapisa (str. 36 i 94) nailazim na apostrofe Marula i *Judite*. U našem generalnom konzulatu u Trstu upoznajem generalnog konzula, g. Miroslava Bertošu: ugodan gospodin i još k tomu maruloljubac!

IV. 96.

Vidiš li da je u Ljetopisu nadnevak travanjski, vrli čitaoče, oboružaj se strpljivošću, što meni jedva uspijeva. Lako mi je bilo, dok sam bio zagrebački sveučilištarac: od 1. travnja kolegicama i kolegama, dečkima i »pucama« objavio bih da se povlačim iz javnog života (tj. izostavljam kino, kazalište, »tekme«, književne večeri, »čage«, »tulume«, »spojeve« i »sudare«, Špicu i zdravljak »Mosor«, »briškulu«, »trešete«, »triumf«, pisanje pjesama i galantnih pisama) sa svrhovitom nakanom da spremim i položim ispite, kako bih potkraj lipnja uživao slobodu bez obveza. Sada kad sam već dugogodišnji profesor, kad mi je većina, i to golema, bivših studentskih užitaka odumrla, ne mogu se »deliberati« tolikih stručnih i javnih obveza niti ih »zamrznuti«, iako govorim svima: »Sada je mjesec travanj, Marulov mjesec, lasciate mi in pace...«. Pišem referat za Okrugli stol, snubim neke sudionice zbog istog stola, nakladnik traži da rukopis nove knjige predam do 15. travnja, želim li da se knjiga pojavi do 15. studenoga, kad je Dan Odsjeka za komparativnu književnost, četrdeseta obljetnica Odsjeka. Što plakati vrijedi, nitko me ne šteti. Poveliku ljetopisnu građu za ovaj mjesec, nema druge, malo ću metodološki preustrojiti.

Colloquia Maruliana V (ima, primjerice, 270 stranica) stiže navrijeme, čak dva tjedna prije 22. travnja, kad se održava Okrugli stol. Branimir Glavičić opočinje niz priloga, u kojima istražuje jezik, stil i sintaksu Marulićevih latinskih

djela, ovaj put uporabu razvijenih usporedaba u Marulićevim latinskim proznim tekstovima. Pod naslovom *O Marulićevu figurativnom načinu izražavanja (I)* dr. Glavičić razglaba o prisutnosti rečene figure u *Evangelistaru*, *Instituciji* i još nekim proznim spisima. Njih je razmjerno malen broj, svega 15, dok ih je u samoj *Davidijadi* puno više, 32. »Što se tiče sadržaja, i ovdje Marulićeve asocijacije pobuđuju slike mora, lova i ribolova, slike iz biljnog i životinjskog svijeta, zemljoradnje te nedaće poput oluje, rata i požara.«(str. 14). Vrlo je zanimljiva Glavičićeva opservacija o prijevodu na latinski usporedbe iz *Ljetopisa Popa Dukljanina*, gdje se opisuje ubojstvo kralja Zvonimira, »kako psi na vuke lajući kada idu«. Tu je usporedbu Marulić preoblikovao na latinski: »non aliter furibundi circumstetere quam cum rabidi venatorum canes imbellem cervum nacti nunc latratibus terrent, nunc dentibus lacerant«, tj. »opkoliše ga pomahnitali kao bijesni lovački psi kad nađu nemoćna jelena pa ga čas straše lavežom, čas ga razdiru zubima«. U Marulića nije, dakle, vuk (kod njega vuk metaforički inače označuje razbojnika, heretika, turski osvajača), nego jelen (sveta životinja kod crkvenih otaca, u hagiografijama, na mozaicima).

Ugledni njemački slavist Wilfried Potthoff bavi se Marulićevim prikazanjima. Dragocjena je njegova analiza suodnosa *Skazanja od nevoljnoga dne od suda ognjenoga* s talijanskim predloškom, nakon koje zaključuje o vidljivim divergencijama i o povezanosti hrvatske verzije s eshatološkom i apokaliptičkom tradicijom ranog humanizma, što bi moglo biti vrijednim pokazateljem auktorstva. Ono, što sam davno predlagao da se učini, učinio je vrlo dobro Bratislav Lučin, raščlanio je Marulićeve marginalne bilješke u *Juditi*. Kad bi se te bilješke poredale u tekst, iznosile bi 6-7 tiskanih stranica, što je još jedan činitelj Marulićeve hrvatske proze, na što je auktor posebno svratio pozornost pokraj razgovora o njihovoj funkciji, sadržaju i izvorima. Uvažiti je od sada ovu raspravu, kad se određuje prinos *Judite* ne samo hrvatskoj poeziji već i prozi: trima proznim tekstovima iz tog spjeva, posveti don Dujmu Balistriću, pregled sadržaja (*Istorija sva na kratko*) u cjelini i po pjevanjima (*Ča se u kom libru uzdarži*), valja adekvatno pribrojiti i bilješke, uostalom najveći Marulićev prozni tekst u *Juditi*, ispisan u redcima. Ako je »otac hrvatske književnosti« u svojem spjevu oblikovao oko 12-14 stranica tečne i višeslojne čakavske proze, a jest, onda se tom djelu mora valorizirati još jedan udio u konstituiranju nacionalnoga umjetničkog izraza.

Kristološka rasprava don Mladena Parlova *Lik Krista patnika u djelima Marka Marulića* mjerodavno nas upoznaje s Marulićevim razmjerno čestim opisima i tumačenjima Isusove osobe. Don Mladenovi su uglavnom zaključili da je Marulić samouki teolog, da su mu izvori Evanđelje, patristika, Toma Akvinski, na njegovo poimanje Isusa Krista da su utjecale također pučka pobožnost, *devotio moderna*, askeza čiste ljubavi, po kojoj je prethodnik katoličke tridentinske obnove. Visokoj razini godišnjaka *Colloquia Maruliana* V. u pogledu novih maruloloških spoznaja pridonosi svakako i rad Charlesa Bénéa *Henri VIII et Thomas More, lecteurs de Marulić*. Ustanovio je, naime, ugledni profesor da se Henrik VIII. ispomogao pri pisanju spisa *Assertio septem sacramentorum* Marulićevim *Evangelistarom*. Prije nekoliko godina doznadosmo da je pustopašni engleski kralj čitao spomenutu

Marulićevu knjigu, a sada utvrđuje prof. Béné da to nije bilo pasivno čitanje. U pet poglavlja kraljeva spisa navode se potpuno iste referencije iz Biblije kao u *Evangelistaru*. Slično je i s djelom Tomasa Morea *The Supplication of the Souls*, gdje se brani postojanje čistilišta s istih sedam teza i s istim redoslijedom kao u Marulićevoj *Instituciji* (V, 11). Takvu korelaciju prof. Béné pronalazi i između Moreova djela, pisana u tamnici, *The Dialogue*, djelomično s *Evangelistarom*, još više s *Institucijom*.

Petar Runje (*Jerolim Trevisan, cistercitski opat, Marulićev prijatelj*) razjasnio je tko je to Abbate de Bergognoni, kojeg Marulić pozdravlja u pismu Jerolimu Čipiku od 19. srpnja 1501. Riječ je o Jerolimu Trevisanu, opatu cistercita na otoku Torcello, koji je u vrijeme ovoga Marulićeva pozdrava biskupovao u Cremoni, a inače bio kršćanski humanist. Marulićevo njegovanje prijateljstva kao humanističke i kršćanske vrline potvrđuje i studija prof. Cvite Fiskovića o šest Markovih prijatelja, polazeći od Marulove poslanice sa Šolte Franji Božičeviću, u kojoj na kraju pozdravlja petoricu splitskih prijatelja. Svojom čuvenom akribijom i erudicijom šjor Cvito identificira svakoga od njih. To su Jerolim Papalić, koji je prema Natalisovu životopisu Marulića pjevao uz liru njegove pjesme: »Carmina sua ad lyram argutissimis modulic decantare solebat«. Nikola Alberti, koji je Maruliću bio poslao mladenačke pjesme, a on mu uzvratio pohvalnim epigramom. Prof. Fisković predpostavlja da je Marin, spomenut u poslanici, zapravo Marin Domić, splitski odvjetnik, podrijetlom iz Trogira, te da je Alviz jedan od Papalića, vješt poljodjelstvu, a Barbarus Hermolaj Barbaro, mletački plemić, gradski blagajnik i kaštelan u to vrijeme u Splitu. Napokon, Marulićev je prijatelj i magister teologije Kristo Nigris, kojemu je Marko ispjevao i nadgrobnicu. Profesor Ivo Frangeš u eseju *Dante, Kalićević, Marulić* povlači još jednu usporednicu između Marulića i Dantea. U pjesmi *Lipo prigovaran'je razuma i človika* stoji:

Svim je patria svit, ki se na svit rode,
Da putuju sto lit, van se nje ne brode (...)
A sad je ljudem dom zemlja, po kom hode,
Pticam ajer po kom liću, ribam vode.

U šestom poglavlju Danteova traktata *De vulgari eloquentia* stoji također: »Nos autem, cui mundus est patria velut piscibus equor.« Što se tiče Džona Kalićevića i njegova tri stiha, zacijelo zapisana prije Marulićeva rođenja:

Sada sam ostavljen srid morske pučine,
Valovi moćno b'jen, daž dojde s visine,
Kad dojdoh na kopno, mnih da sam...

Akademik Frangeš pronalazi podudarnosti u Marulićevoj netom spomenutoj pjesmi:

Fortunom jidreći imil sam nevolju,
Vihar me goneći, razbih se o školju...
Utekal jesam gol, ča imih, tuj ojdoh
Kakono odart vol svučen domom dojdoh.

Ivica Matičević propituje u svojem radu tvrdnju Branka Vodnika kako se brodski franjevac Josip Stojanović oslanjao na Marulića u svojim zbirkama *Tužba duše i tila osuđena* (1794.) i *Uspomena općenskoga suda* (1795.). Drži tu tvrdnju opravdanom i potkrepljuje je novim činjenicama, posebno u svjetlu utvrđene tendencije slavonskih pisaca iz tog doba (Antuna Kanižlića, Katančića, Josipa Paviševića, Emerika Pavića) da se oslanjaju na pisce iz južne Hrvatske kao tradicijsku vrijednost.

Vrijedni Franz Leschinkohl iz Mainza zadužio nas je izvanredno dokumentiranim radom *Marko Marulić u njemačkim leksikonima i enciklopedijama*. Počevši od 1568., kada je u katalogu knjižara i nakladnika Georga Willera za jesenski sajam u Frankfurtu, ponuđena informacija o Marulićevim tiskanim djelima, g. Leschinkohl prati što se o splitskom humanistu može naći u raznim njemačkim edicijama leksikonskog tipa sve do 1991. U Općem leksikonu iz 1739. (*Grosses Vollständiges Universal-Lexikon*) naći ćemo zanimljivu opasku, da je *Institucija* prevedena na njemački, francuski i španjolski, ali da francuskom prijevodu »nije mnogo vjerovati«. Riječ je, naime, o tome da je francuski prevoditelj korigirao Marulićeve rečenice o svrhovitoj opravdanosti laži. To susrećemo i u još glasovitijem *Allgemeines Gelehrten-Lexikonu* (Leipzig, 1751.) uz potpuniji navod Marulićevih knjiga. Spominjem tek taj primjer iz niza vrijednih podataka, što nam ih podastire ovaj rad, u kojem su preneseni svi tekstovi o Maruliću, pa možemo zorno pratiti kretanje spoznaja o našem piscu tečajem više stoljeća. Igor pak Fisković povezo je Marulićeve literarne tekstove s likovnim ostvarajima tog doba (*Tematske sukladnosti Marulovih i suvremenih likovnih djela u Dalmaciji 15./16. stoljeća*) slijedom spoznaje da je auktor *Judite* i *Davidijade* i sam risao, te posjedovao likovnu nadarenost i osjećajnost. Ivo Babić pronašao je među stranicama jednog primjerka knjiga *Illyricum sacrum* (Biblioteka Garagnin-Fanfogna, trogirski muzej) i papirić s Marulićevim dvostihom, posvećenim splitskom nadbiskupu Bartolomeju II. Averoldu, plemiću iz Italije, koji je dugo biskupovao, ali rijetko vraćao u Split. Babićeva je pretpostavka da dvostih ima satirički žalac, a u svakom slučaju valja ga pribrojiti Marulićevu latinskom pjesničkom opusu. *Colloquia Maruliana V* objavljuje kao obično moj Ljetopis, ovaj put VII., te moj prilog *Marulićeva trojezičnost*, proširenu verziju izlaganja iz studenoga 1994. na Papinskom sveučilištu Gregoriana. Od ovog broja u Marulićevu godišnjaku objavljuju se recenzije maruloloških knjiga. Vinko Grubišić se osvrće na engleski prijevod *Judite* Henryja R. Coopera; Dunja Fališevac prikazuje knjigu iz edicije *Ključ za književno djelo* Školske knjige o *Juditi* (M. Tomasovića) i hrvatskim humanistima (D. Novakovića); M. Tomasović opisuje propuste u izdanju *Judite* Zagrebačke stvarnosti; B. Lučin recenzira knjigu Ch. Bénéa o Marulićevoj pjesmi *Carmen de doctrina*, dok Hrvatini Jurišić to čini s knjižicom *Marco Marulić Marulus* (Lugano, 1994.). Toliko o *Colloquia Maruliana V*, a sada o Okruglom stolu o Marku Maruliću 22. travnja 1996. u Splitu. Manifestacije su počele dan prije, u nedjelju 21. travnja polaganjem vijenca na Meštrovićev spomenik Maruliću, te svečanom misom u crkvi sv. Frane, gdje sam ja održao prigodni govor. Na Okruglom stolu govorili su Darko Novaković, Branimir

Glavičić, Lokös István, Anton Benvin, Ivo Frangeš, Lahorka Plejić, Petar Runje, Bratislav Lučin, Vaš ljetopisac, pročitana su priopćenja Mladena Parlova, C. Fiskovića, Luciane Borsetto, Ch. Bénéa. Nedostajala nam je na stanovit način živost i dinamično marololjublje profesora Bénéa, koji se morao iz Rima vratiti kući u Meylan zbog obiteljskih problema. Što su sudionici Okruglog stola govorili, štili i napisali, imat ćemo mogućnosti promotriti u *Colloquia Maruliana VI*. U izvrsnom raspoloženju, kojemu je ton davao posebice monsignore Benvin, 24. travnja otiđosmo na izlet na Šoltu, u mjesta gdje je Marulić g. 1499. boravio kod kuma Balistrilića i prevodio Kempenčevu knjigu. Istoga dana podvečer prisustvovosmo otvaranju izložbe u Marmontovoj 5 Zvonimira Buljevića fotografija *Stara izdanja Marka Marulića*. Dan poslije, to će reći 25. travnja predstavljena je moja knjiga *Sedam godina s Marulom* (Marulianum, Književni krug, Split, 1996.) uz ljubezne riječi Brace Lučina, Pavla Pavličića, Tonka Maroevića, zahvalnice i pohvalnice auktora. Probrane ulomke čitao je Josip Genda. Bilo je svečano, moram priznati, a na početku predstavljanja knjige uručeno mi je odlikovanje Predsjednika Republike *Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića*. Uručio mi ga je savjetnik Predsjednika za kulturu Zlatko Vitez uz lijepe i prijateljske riječi, na koje sam odgovorio ovako: »Gospodine izaslanice Predsjednika Republike Hrvatske, dr. Franje Tuđmana, dopustite mi da kažem koju rečenicu. Prva je: iskreno zahvaljujem g. Predsjedniku na ukazanoj mi časti. Druga je rečenica: podsjećaj da sam u knjizi, što je večeras predstavljamo s radošću bilježio novinske vijesti o ustanovljavanju odlikovanja s likom Marka Marulića, pa mi je zadovoljstvo što je takvo priznanje dodijeljeno i meni, koje shvaćam i prihvaćam kao prinos promicanju Marka Marulića...« Za to odlikovanje predložilo me splitsko Društvo prijatelja kulturne baštine, a za zlatnu plaketu Grb grada Splita Književni krug, koje mi je priznanje uručeno na svečanosti u povodu zatvaranja Marulićevih dana na pozornici Hrvatskoga narodnog kazališta u Splitu 30. travnja. Priznanje mi je uručio gradonačelnik Splita gospodin Nikola Grabić u nazočnosti predsjednika Hrvatskog sabora Vlatka Pavletića, koji mi je, usputice rečeno, dok je bio urednikom *Mladosti* prvi predložio da ove ljetopise skupim u knjigu. To sam učinio, a Književni krug mi je izišao ususret, tiskajući rukopis, za koji *Mladost* nije marila. Oba priznanja dodijeljena su mi zbog zauzimanja za Marulićevo proučavanje i promicanje. Cijenim ta odlikovanja, zahvaljujem predlagateljima, dodjeliteljima i uručiteljima, ali, kako sam rekao u prigodnoj riječi, »najveća zahvalnica, pohvalnica i nagrada pripada Marku Maruliću, koji nam je ostavio tako veliko i prostrano djelo, da ga možemo istraživati i tumačiti još godinama i desetljećima na naše zadovoljstvo, a za probitak hrvatske kulture, kojoj smo svi ovdje odani«. U okviru Marulićevih dana dr. Darko Novaković 19. travnja održao je javno predavanje *Novootkrivena Marulićeva djela i rukopisi*, kako sam čuo, s velikim odjekom, a Bratislav Lučin napisao popratni tekst za Buljevićevu izložbu pod naslovom *Marulovi otisci*. Imali smo i sastanak Uredničkog odbora Sabranih djela Marka Marulića 23. travnja, dugotrajan i sadržajan, a najviše se zborilo o svesku Marulićeve hrvatske proze, koji kasni već godinama.

U travnju se po novinama mnogo susretalo Marulovo ime, pa da popišem tko je to i kada pisao. Uvod u ovomjesečno pojačano marulićevanje biva članak Darka Novakovića u *Vijencu* od 4. IV.1996., str. 15, naslovljen *Nepoznate Marulićeve pjesme*. Počinje Darko ovako: »U Sveučilišnoj knjižnici u Glasgowu, u zbirci Williama Huntera (1718-1783), poznatoga škotskog anatoma i kolekcionara, čuva se rukopis iz XVI. stoljeća s raznovrsnim Marulićevim tekstovima koji je dosada i u hrvatskoj i u inozemnoj stručnoj javnosti ostao potpuno nezapažen. Kodeks *Hunter 334*, bogato likovno ukrašen, obaseže 136 listova...«. Najvažnijim dijelom kodeksa Darko drži dvadesetak listova, gdje je ispisano oko 750 Marulićevih latinskih stihova u 133 samostalne pjesme, za koje se do ovog otkrića nije znalo, a zajednički im je naslov *Epigrammata*. Pisane su te pjesme, čini se, u raznim fazama Marulova života, sve do potkraj vijeka (jedna je datirana 7. rujna 1523.), a »u književnopovijesnom smislu zacijelo su prava senzacija tekstovi u kojima se Marulić prvi put pojavljuje kao autor ljubavnih stihova«. Štoviše, kolega Novaković je za ovu zgodu preveo na hrvatski tridesetak pjesama. Jedva čekam da kolega napokon iz škotske knjižnice dobije valjanu snimku rukopisa, a intrigiraju me ponajviše ljubavni i erotični stihovi. Zašto? Oni potvrđuju ono što se prije naslućivalo, tj. humanističko-renesansni Marulićev senzibilitet, dodire sa svjetovnom poezijom, koji se očituju i u njegovim epovima s biblijskom tematikom. O tome sam pisao već prije dvadesetak godina (»*Amor*« i »*forma*« u *Marulićevoj »Davidijadi« Forum*, 10-11/76.), pa potom 1983. (*Je li »Judita« canzonierska donna?*, *Dubrovnik*, 3/83.) i 1989. (*Poetski ukrasi u Susani*, Dani hvarskog kazališta, XV., Split, 1989.). Teza mi je bila, za neke ne odveć uvjerljiva, da je Marulić dionik petrarkističke pjesničke škole i renesansne nove lirike, te da je vjerojatno prošao kroz takva pjesmovna iskustva.

U *Vjesniku* od 13. travnja, na str. 2 čitam izvješće s jučerašnje Sjednice Zastupničkog doma Sabora: »Donesena je i Odluka kojom se 22. travnja proglašava Danom hrvatske knjige.« To i ništa više. To je objavljeno i u *Narodnim novinama* (v. *Hrvatsko slovo*, 26. travnja 1996., str. 15). Dajem i ja novinski prinos Marulovu mjesecu prikazom 25. izdanja *Judite*, nakladnika *Sysprint* (Zagreb, 1996.) i s predgovorom Dunje Fališevac (v. *Večernji list*, 14. travnja 1996., str. 22).

Slobodna Dalmacija, 21. travnja 1996., str. 34: Jakša Fiamengo izvješćuje o spomenutom predavanju Darka Novakovića.

Slobodna Dalmacija, 23. travnja 1996., kulturni dodatak *Forum*, str. 1-2, subesjeda između Bože Žige i Charlesa Bénéa, *Marulić mi se ukazao kao čudo*. Na prvoj stranici usporedno sa subesjedom Bože Žigo priopćio je svoj zapis *Trudna toga plova*, a na drugoj pretiskan je moj članak *Gospodin Benić – naš prijatelj* iz Bénéove knjige *Sudbina jedne pjesme* (Zagreb-Split, 1994.). U istom broju *Forum* *Slobodne Dalmacije* Jakša Fiamengo (str. 6) prosvjeduje člankom *Marulić i dalje beskućnik!*, a Mirko Tomasović člankom *O Marulićevu spomeniku u Zagrebu, sedmi put*. (Vidi Prilog 4), dok Bratislav Lučin prikazuje *Sysprintovo* izdanje *Judite* (str. 7). Dio odgovorâ prof. Bénéa prenosi *Večernji list* od 24. travnja, u rubrici *Rekli su*. *Slobodna Dalmacija* istog dana, str. 16, iz pera J. Parića opisuje Okrugli

ZASTUPNIČKI DOM SABORA REPUBLIKE HRVATSKE

604

Na temelju članka 2. stavka 4. alineje 2. Ustava Republike Hrvatske Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske na sjednici 12. travnja 1996., donio je

ODLUKU O PROGLAŠENJU DANA HRVATSKE KNJIGE

I.

Dan 22. travnja proglašava se Danom hrvatske knjige.

II.

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.

III.

Ova Odluka objavljuje se u »Narodnim novinama«.

Klasa: 612-10/96-01/05

Zagreb, 12. travnja 1996.

ZASTUPNIČKI DOM
SABORA REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednik
Zastupničkog doma Sabora
akademik Vlatko Pavletić, v. r.

stol o Maruliću, dok 25. travnja donosi crticu B. Žige o izletu na Šoltu tragom Marulića (str. 12), a *Večernji list* na 17. stranici izvješćuje pod inicijalima S. R. o predstavljanju knjige *Sedam godina s Marulom. Slobodna Dalmacija* od 26., travnja, str. 26, donosi vijesti V. Tolić o predstavljanju iste knjige i otvaranju Buljevićeve izložbe. *Slobodna Dalmacija* od 27. travnja (str. 14) podupire (Stanko Bašić) 22. travnja kao Dan hrvatske knjige u slavu Marulovu. Isti dnevnik u prilogu *Forum*, str. 4-5, Split, 30. travnja - 1. svibnja 1996. tiska reportažu Bože Žige o izletu na Šoltu pod naslovom *U ocu Marku pronađen dum Marin!*; na str. 6 esej Pavla Pavličića o knjizi *Sedam godina s Marulom* i prikaz J. Fiamenga *Colloquia Maruliana V*.

Nego, vrlo štioče, jesi li možda zamijetio, da katoličke novine, u prvom redu *Glas Koncila*, ignoriraju Okrugli stol, predstavljanje knjiga o Maruliću, i to ne samo ovaj put, nego i prije? Ne samo u Splitu već i u Zagrebu. Zašto je to tako, vrlo štioče, jasno mi nije. Očevidno Marulić nije katoličkom novinstvu medijski dostatno privlačan, iako je (slobodan sam pridodati) Marko Marulić, sada je to već europski priznato, jedan od najobjavljivanijih i najutjecajnih pisaca kršćanske literature na Zapadu, »branič katoličke vjere«, kako tvrdi njegov francuski prevoditelj iz 16. stoljeća, »zrcalo pobožnosti«, iako je 90% njegovih djela biblijske i religiozne tematike, a 100% kršćanskog usmjerenja. Nije privlačan ni katoličkim periodicima, stručnim glasilima, te nijedno ne recenzira *Colloquia Maruliana*. Ništa ne znači što taj godišnjak recenziraju najuglednija europska znanstvena glasila. Za katolički tisak i periodiku Marulić nije od bitne važnosti, to sam napisao višekratno u Ljetopisima, ali bez ikakova učinka. Imam topogledno dosta dokumentacije. »Samo ti piši«, reklo bi se kolokvijalno. E, ne ću više!

Vjesnik (30. IV. - 1. svibnja, str. 19), donosi razgovor na čitavoj stranici s D. Novakovićem o njegovu otkriću Marulićeva rukopisa u Glasgowu. Korespondencija je u travnju također obilata. Spominjem pismo g. Anđelka Tomasovića iz Australije. Javlja mi s neskrivenom radošću, da mi je napokon pribavio engleski prijevod *Judite*, pomučivši se dosta. Gospodin Béné mi šalje važnu dokumentaciju o izdanju *Institucije* u Baselu g. 1555. J. B. Herolda, namijenjeno protestantima i od njih priređeno, te predgovor prvom francuskom prijevodu *Institucije*. Stiže mi i pozivnica za otvaranje izložbe Nastje Dadić Radić *Istoria sfete udovice Judit* 19. travnja u knjižari *Mladost*, Ilica 7 u Zagrebu, kojem, nažalost, ne mogu pribivati. Uz pozivnicu je i popratni tekst za izložbu Đurđice Ivanišević. Časna sestra Stella Ikica Mijić dostavlja mi, na moju zamolbu, svoj diplomski rad *Čovjek u Marulićevu Evanđelistaru s dogmatskog motrišta*. U pismu od 23. travnja časna Stella zahvaljuje mi se na susretljivosti, što sam je poticao pri izradbi diplomskog rada. No, sve takve zasluge pripadaju njezinu mentoru don Ivanu Golubu. Koliko mogu suditi, kolegica Mijić napisala je radnju vrlo pomno i stručno, a čuvam je za arhiv *Marulianuma*, kada se uspostavi. Mili Bože, kad će to biti! Do tada njezin jedan primjerak stajat će stisnut s ostalom dokumentacijom u mojem ormaru. Pronašao sam mu mjesto uz diplomatske radnje Anite Vestić (*»Judita« Marka Marulića u kontekstu renesansne književnosti*), Herci Ganze (*Prijevod Marulićevih proznih djela na talijanski jezik*) i Majde Bakić (*Struktura Marulićevih »Parabola«*),

obranjenih na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu g. 1993., 1993., 1995, te Tihomira Nuića (*Ansaetze zu Einer Theologie des Widerstandes Bei Marko Marulić*), koji je svoju radnju branio na Teološkom fakultetu u Luzernu 1975. Prije nego se oprostimo s mjesecom travnjem, u kojemu smo dugo boravili, dužan sam navesti, da prigodom Marulićevih dana djelatnici Književnog kruga ljubezno obdare sudionike Okruglog stola svojim izdanjima. Ovaj put obradovao sam se knjizi Krune Prijatelja *Kroz povijest umjetnosti u Dalmaciji (XIII-XIX. st.)*, Split, 1995. U toj knjizi studija i sinteza velikog znalca i elokventnog pisca nalazim na spomen Marulića (str. 220) u sukladnosti njegova bavljenja slikarstvom i protuturske obrane (str. 292). Gospodin Petar Rossi darovao mi je svoju monografiju u izdanju Matice hrvatske iz Splita *Marjan* (Split, 1995.) s posvetom, dvama stihovima iz svoje pjesme *Urbi et patriae*:

Marul nas poduči što je jezik rodu,
Kako ljubiti zemlju, ufati se Bogu.

Uz svoje liječničko zvanje dr. Rossi, što je inače rijetkost u Splitskima, gaji stvarnu ljubav prema opjevanom Marjanu, uživa pješice u njegovim ljepotama, uzbrdicama, nizbrdicama, stazama i vidilicama, zavidim mu na toj povlastici, zanima ga prošlost i sadašnjost »samotne planine, pored Spljeta, pored živa grada«, kako pjeva Luka Botić i tu ljubav iskazuje u ovoj simpatičnoj knjizi, u kojoj na str. 65-66. susrećem priziv Marka Marulića u osmanlijskom okruženju i četiri stiha iz *Molitve suprotiva Turkom*. Gospodin profesor Joško Jelaska također mi darovao knjigu *Splitsko polje za turskih vremena* (Split, 1985.). Iz te bogato dokumentirane knjige vidi se, prema arhivskim podacima, da je Marulić u Splitskom polju posjedovao oko 150 vrti zemlje, a da se obiteljski posjed sterao na oko 600 vrti (50 ha). U Markovu vlasništvu bile su zemlje s toponimima Sv. Andrija, Sv. Mande, Kila, Brus, Visoka, Špinut, Smerdećac, Jame, Mertojak, Bol, Žnjan i Kaštilac, što će reći na sve četiri strane Splita. Najveći mu je posjed Kaštilac, a najmanji kod sv. Mande. Stigla mi iz Mađarske knjiga Lokös István, *A horvát irodalom története*, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt, Budapest, 1996. Prijatelj István (zovem ga i Ištvanić) napisao je preglednu i sadržajnu povijest hrvatske književnosti na preko 350 stranica, u kojoj je preko 15-ak stranica posvećeno Marku Maruliću. Ne znam, nažalost, mađarski jezik, ali razumijem prvu rečenicu Istvánova teksta o našem piscu: »Marko je Marulić hrvatski auktor europskog formata (str. 31). Ističe se, toliko nazrijevam, njegova veza s pokretom *devotio moderna* i uspjeh *Institucije* u uvodu. Slijede poglavlja *Élete*, tj. život ili životopis, *A morálteológus*, *Koltéményei* (govori se uglavnom ovdje o dvjema hrvatskim pjesmama, *Molitvi suprotiva Turkom* i *Tužen'ja grada Hjerolimima*), *A Juditeposz*, *A Davidias*. Izlaganje je potkrijepljeno citatima iz Marulićevih hrvatskih tekstova (*Molitve* i *Judite*) u prijevodu na mađarski (Tótfalusi István, Szabó János). Marulić je u knjizi, iz koje će mladi mađarski kroatisti učiti povijest hrvatske književnosti, dobio najviše prostora nakon Miroslava Krležje. Priželjkujem takvo uvažavanje Marulića i u hrvatskih historioografa, a sveučilišnom profesoru iz Debrecina čestitam i

zahvaljujem uz konstataciju da je njegovo djelo ujedno najnovija povijest hrvatske književnosti, jer je slična knjiga u nas objavljena već davne 1987!

Dopustite, vjerni štioče, jedan travanjski *p.s.* Pisati ljetopis, uz sve nedaće i zamore, omogućuje ipak auktoru jednu povlasticu. On može ovako javno uputiti zahvalu onima, koji su mu pismeno čestitali travanjska odlikovanja: akademiku Branku Glavičiću, brzojav od 26. travnja, Književnom krugu iz Splita, brzojav od 29. travnja, posebno gospodinu Ratku Glavini, ravnatelju Gradskog kazališta lutaka iz Splita, jer je iz druge kulturne »sfere«, brzojav od 30. travnja, prijateljima Ivi Martincu (pisamce iz Splita, 1. svibnja), Ivani i Borisu Senkeru (razglednica iz Pulja, 4. svibnja). Toliko iz ureda ljetopisca, koji je na taj način zakoračio već u svibanj 1996.

V. 96.

Marulićavanje se u tisku nastavlja. *Vijenac* od 2. svibnja posvećuje mu čitavu stranicu 25., gdje je razgovor Jurice Pavičića s Bratislavom Lučinom kao voditeljem Marulianuma, i sažet prikaz zbivanja na Okruglom stolu 22. travnja u Splitu, potpisan *I.P.* (Ivana Pavičić?). *Forum Slobodne Dalmacije* od 14. svibnja (str. 4-5) donosi govor Bratislava Lučina uz izložbu fotografija Zvonimira Buljevića. Dva dana prije 12. svibnja *Kulturni obzor Večernjeg lista* namjenjuje također cijelu stranicu 17. razgovoru Marije Grgičević s auktorom knjige *Sedam godina s Marulom*, a u povodu njezina izlaska. Gospođica Grgičević se savjestno pripremila za razgovor, a za čitatelje je odvojila i jedan ulomak iz knjige pod naslovom *Lov na Tonka M.* Tko je *Tonko M.*, štioču nije valjda potrebito odgonetati, a meni je reći da je po podrijetlu sumještanin Petreta Hektorovića, te da sam ga u prošlom ljetopisu (VII., 2.95.) po njegovu sudu (a i po sudu Pavla Pavličića) preneglo korio zbog hvalospjeva Hektorovićeve »realizmu« u *Ribanju* naspram Marulićeve »kićenju« u *Juditi*. Što sada da napravim? Upućujem Tonku Maroeviću slijedeći dvanaesterački par s elizijom:

I PETAR I MARKO, PRIM' ISPRIKU MALU,
SUNCE SU NAM ŽARKO, BOGU DAJMO HVALU!

Od 25. do 27. svibnja održavaju se Zagrebački književni razgovori s temom *Hrvatska književnost u europskom kontekstu*, a na pozivnici, vrsno grafički opremljenoj, reproduciran je naslov *Judite* iz prvog izdanja. U Trstu pak od 27. do 28. svibnja organiziran je velik *Europski skup o prevođenju*, gdje su i mene pozvali, u izvedbi Visoke škole za tumače i prevoditelje s tamošnjeg Sveučilišta i uz potporu Europske zajednice, više talijanskih ministarstava, Grada i Županije. Sve vrvi od visokih dužnosnika i uglednika, osobito na otvaranju, a ja govorim o tradiciji hrvatskoga književnog prevođenja, pa uredno počinjem: »Marko Marulić, prvi klasik hrvatske književnosti i istodobno humanist europskog odjeka, prevodio je s latinskog jezika na hrvatski, s hrvatskoga na latinski, s talijanskoga na latinski i hrvatski. Budući da smo na tlu *pulchrae Ausoniae*, istaknut ćemo da je hrvatski

pjesnik i filozof preveo uvodno pjevanje Danteove *Božanstvene komedije* na latinski, također i završnu pjesmu Petrarkina *Kanconijera*...« I nastavljam tako o Dominku Zlatariću i njegovom prepjevu Tassa, o Tomislavu Maretiću, Isi Velikanoviću, Mihovilu Kombolu, Milanu Bogdanoviću sve do najnovijih dana. Nakon izlaganja, a bilo ih je četrdesetak, jedino mene obasuse pitanjima, uglavnom s lijeve strane motriteljstva. Jedan mi gospon prevoditelj iz Njemačke postavlja, primjerice, više nego sugestivno pitanje: »Je li hrvatska nacionalna književnost počela g. 1991?« Odgovaram: »Počela je, monsieur, barem 500 godina prije, kad je Marko Marulić ...« Pred dizalom u hotelu *Savoia Excelsior* susreće me ugledni kolega sa University of Surrey iz Ujedinjenog Kraljevstva i kaže da su spomenuta pitanja nakon mojeg referata bila kriptopolitička, štoviše *méchantes*, jer: »Sav kulturni svijet zna da je Marko Marulić, otac hrvatske književnosti.« Hrvatsku verziju izlaganja u Trstu poslao sam *Vijencu*, i on je objavi sa svojim naslovom *Prevodimo, dakle, jesmo* u broju od 13. lipnja 1996. na str. 25.

Na Sv. Dujma 7. svibnja hodoh ja popodne namjenski u šetnju, tj. da kupim u Pothodniku *Slobodnu Dalmaciju* na dan zaštitnika Grada Splita i okolice. Pozor mi privuče izlog knjižnice »Marin Držić« u Vukovarskoj 222, gdje su poredana izdanja *Judite*, njih osam, od 1968. do recentnih, te literatura o tom spjevu novijeg datuma uz naslov 495 GODINA JUDITE. Uđem u knjižnicu, zamolim komadić papira, da »snimim« izlog i zahvalim službujućoj kolegici uz rukoljub: »Vaša se knjižnica, jedina od javnih ustanova sjetila u Hrvatskoj, da obilježi veliku obljetnicu *Judite*.«

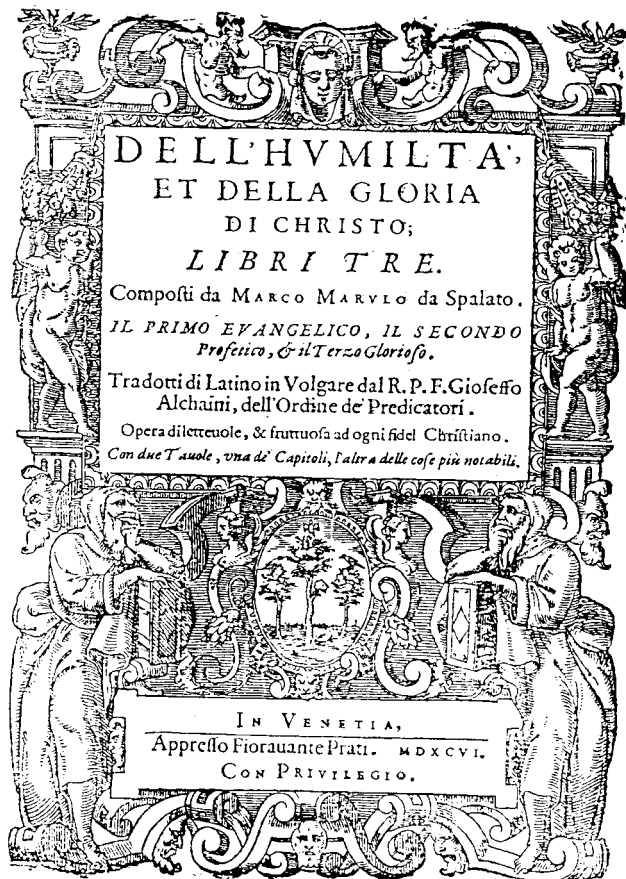
Puno sam puta u ljetopisima spominjao svoje »dopisnike« iz inozemstva kao suradnike u stvaranju ove kronike. Sada ih moram unaprijediti u marulologesuradnike. Preko 50 stranica građe stiglo mi je tijekom svibnja od prof. Bénéa (on je, istina, već stekao titulu redovitog marulologa), Ive Dubravčića i Franza Leschinkohla. Prvospomenuti prilaže mi u pismu od 6. svibnja fotokopije jednog izdanja *Institucije* (Mletci, 1507.), gdje je cenzurirano 14 stranica Marulićeva teksta. Primjerak se nahodi u Lisabonu. Zanimljivo je da su u portugalskom prijevodu *Institucije*, koji se nahodi u Coimbri, izbačene samo dvije stranice, i to one što se odnose na sv. Petra apostola. U lisabonskom primjerku temeljito je naprotiv očišćeno cijelo poglavlje iz četvrte knjige, gdje se govori o laži (*De veritate colenda mendacioque fugiendo*). U pismu od 8. svibnja dobih rad prijatelja Benića (*Une polémique réactivée au XVIIIe siècle: Le mensonge est-il parfois légitime?*, *Recherches et travaux, Morales du XVIe siècle*, N° 50, Services de publications, Université Stendhal — Grenoble III, s.a.), gdje upravo razmatra taj dvojbeni slučaj Marulićeve interpretacije laži. Marulić je u navedenom poglavlju naveo, naime, tridesetak primjera iz Biblije svrhovite laži ili prikrivanja istine u službi dobra. Posebice je za Marulića znakovita varka *Judite*, koja je hinila zavodnicu e da bi mogla likvidirati Holoferna, što je dovelo do oslobođanja njezina grada Betulije. Taj ulomak je poslije više ili manje službeno cenzuriran, a vrijedni profesor iz Grenobla istražuje kako se to odrazilo u Francuskoj XVI. i XVII. stoljeća i kako se to odrazilo u Bayleovu *Leksikonu*, koji je, kako znamo, dao dosta prostora splitskom humanistu. Šalje mi također *Thomas Morus Jahrbuch*, 1995., gdje je

djelomično objavljeno njegovo izlaganje iz Mainza *Thomas More, polémiste dans la Supplication des âmes*, s tezom o Morusovima posizanjima za Marulićevim primjerima.

Šesnaestog svibnja uputio mi je Franz Leschinkohl iz Mainza fotokopiju nekoliko stranica iz knjige *Documenti per servire alla storia della tipografia veneziana*, raccolti dal prof. R. Fulin, estratto, dall'*Archivio veneto*, tomo XIII, parte I., Venezia 1882. Na str. 73. Marulićev nakladnik, prema arhivskom spisu, Francesco Consorti traži povlasticu za tiskanje raznih djela, što je trebao učiniti po postojećim propisima. Međutim, on u svojem podnesku navodi i *Marco Marullo spalatensis de institutione bene vivendi per exempla sanctorum*, a podnesak je datiran: 1504, 25 Febbraio, to jest 1503. (m. v.), što znači da je on već tada imao rukopis *Institucije*. Prvo izdanje te Marulićeve knjige, od kojeg su sačuvani brojni primjerci, uslijedilo je tek četiri godine poslije. Kako postoje i druge brojne naznake o tiskanju *Institucije* prije 1507., ovaj arhivski dokument svjedoči da je uistinu Marulić napisao taj bestseler znatno prije potvrđenog datuma. Iz Delfa također zanimljivi prilog g. Ive Dubravčića. Najprije bibliografija Marulićevih hrvatskih pjesama u engleskom prijevodu:

- JUDITA (ext.), Monumenta Serbocroatica, Thomas Butler, ed. et tr., Ann Arbor, Michigan Slavic Publications, 1980.;
- LETTER TO POPE ADRAIAN VI, tr. Edo Pivčević, *British-Croatian Review*, N°13, 1977.
- TO THE VIRGIN MARY, tr. John S. Miletich, *The Bridge*, N°25, 1971.
- JUDITH AND HOLOFERNES, (ext.). TO THE VIRGIN MARY, *The Anthology of Croat Verse 1450-1950*. Antun Bonifačić ed, Chicago, 1981.
- JUDITH, C. five, verses 165-240, tr. Ante Kadić, *Journal of Croatian Studies*, N°27, 1986.
- *Excepts from Marulić's poetry and writings in Ante Kadić Marko Marulić, Essays in South Slavic Literature* (New Haven: Yale Russian and East European Publications, 1988.).

Prenosim tu bibliografiju g. Dubravčića u cjelini, jer je zaslužila, a pridodan joj je i članak iz Pivčevićeve *British-Croatian Review*, N° 16, June 1979, p. 21-22 *Marko Marulić And His Circle*. Uz taj članak zaljubljenik u stare hrvatske knjige ljubezno priključuje i fotokopiju naslovnice talijanskog prijevoda Marulićeve kristološke knjige *Dell'humiltà et della gloria di Christo*, In Venetia, MDXCVI., koje je izdanje poznato, ali nije poznato da je u istom grafičkom okviru tiskana i naslovnica *Rječnika* Fausta Vrančića (*Dictionarium Quinque nobilissimarum europae linguarum*, Venetiis, Apud Nicolaum Morettum, 1595). »Ja imam obje knjige«, veli u zagradama, gospon Ivek Dubravčić. Ja, nažalost, nijednu, ali posjedujem pretisak Vrančićeva *Rječnika* iz 1971., pa mogu usporediti. Istina je, što je uočio moj suradnik-marulolog, iako nakladnici nisu isti (talijanski prijevod je tiskao Fioraunte Prati). Bolji poznavatelji povijesti europskog tiskarstva mogli bi objasniti tu činjenicu. Ja pak laički mislim da su se grafički okviri (bakrorezi)

DELL'HVMILTA'
ET DELLA GLORIA
DI CHRISTO;
LIBRI TRE.

Composti da MARCO MARVLO da Spalato.

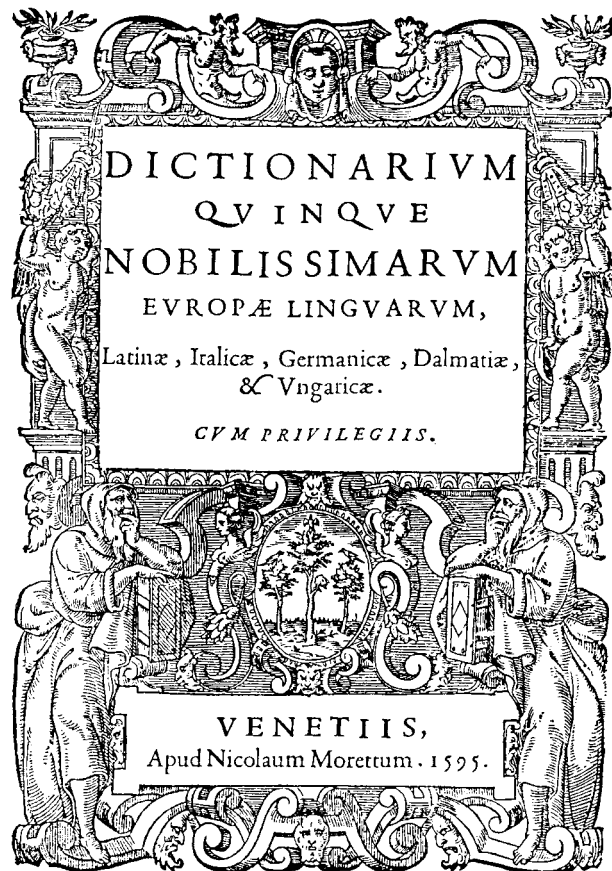
IL PRIMO EVANGELICO, IL SECONDO
Profetico, & il Terzo Glorioso.

Tradotti di Latino in Volgare dal R. P. F. Gioseffo
Alchaimi, dell'Ordine de' Predicatori.

Opera diletteuole, & fattuosa ad ogni fidel Cbristiano.

Con due T auole, vna de' Capitoli, l'altra delle cose più notabili.

IN VENETIA,
Appresso Fiorauante Prati. MDXCVI.
CON PRIVILEGIO.

DICTIONARIVM
QV INQVE
NOBILISSIMARVM
EVROPE LINGVARVM,

Latinæ, Italicæ, Germanicæ, Dalmatiæ,
& Vngaricæ.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,
Apud Nicolaum Morettum. 1595.

čuvali, posuđivali, preprodavali, možda i otuđivali, a tiskari bi u taj okvir umetali nove naslove. Na to upućuje i istraživanje Franza Leschinkohla. Dobio sam najnoviji podatak: u istom je okviru prijevod Marulićeve *Institucije* na portugalski iz 1579. i *Livro dos privilegios...* em Lisboa, Impreffo por Antonio Alvarez, Anno 1594.

VI. 96.

Marulićevanje se ni u lipnju ne stišava. Dapače. *Forum Slobodne Dalmacije* od 4. lipnja, str. 2-3 opet je naklon Maruliću, što je središnja tema razgovora Ivana Ugrina s msgr. Antonom Benvinom. »Caro monsignore«, kako oslovljavam ravnatelja Hrvatskoga papinskog zavoda u Rimu, u razgovoru otkriva nakanu da se pozabavi patrističkom teologijom u Marulićevim djelima. Živana Morić dan poslije u *Vjesniku* (str. 21) prikazuje poletno knjigu *Sedam godina s Marulom s primjerenim naslovom Uzbudljivo marulićevanje*. Isti dan, 5. svibnja, predstavlja se ta knjiga u Zagrebu u Muzejsko-galerijskom centru na Griču pred prepunom dvoranom. Predstavlja se i godišnjak *Colloquia Maruliana V*. Govore: Dunja Fališevac, Andrea Zlatar, Josip Bratulić, Darko Novaković, te Mirko Tomasović i Bratislav Lučin. Odabrane ulomke (što se odnose na predstavljache) iz knjige čita izvrsno Zlatko Crnković. Sve gotovo za 65 minuta. Puno pohvala na račun auktora, koji na kraju zahvaljuje dvjema marulićevskim kvadrigama:

DIKU TER HVALJEN'JE OVOG LJETOPIISA,
UZ VAS DOPUŠĆEN'JE, PREM DOSTOJAN NISAN,
ŠAJEN ZA DAR PRISAN MARULOVU PERU,
KAKO ONO PISAN DUJKU PRIMANCIJERU.

ŠJOR MARKO, DOK BERU LISTJE KNJIGE MOJE
PRAVILNU U SMJERU NEK ŠTIOCI STOJE:
DOKOL SLAVIĆ POJE, DOKOL LAHOR PIRKA,
KRIPOSTI DA BROJE MARKA, GRIJEHE MIRKA.

O predstavljanju u Muzejsko-galerijskom centru izvijestiše: *Večernji list* od 6. lipnja, str. 17, *Vjesnik* od 7. lipnja 1996., str. 18, *Slobodna Dalmacija* od 8. lipnja, str. 44. *Vjesnik* najiscrpnije s prikazom tijeke predstavljanja zahvaljujući Živani Morić. Kad smo već kod novina: u *Vjesniku* od 27. lipnja, str. 21, zabilježeno je da je Gradsko poglavarstvo Splita zaključilo da se načini ugovor sa skladateljem Franom Paraćem za operu na tekst Marulićeve *Judite*. Praizvedba je predviđena na blagdan sv. Dujma 1998. Dvapat sam u ljetopisima (IV., IX, 91., VI. 94.) dotaknuo taj maestrov naum, kojemu bi libreto napisao Tonko Maroević; kako su oba klasičara, podsjetit ću ih na onu latinsku: *Fugit irreparabile tempus...* Ista je odluka u naslovu članka M. Protić u *Slobodnoj Dalmaciji* od 25. lipnja, str. 15. Darko Novaković u *Vijencu* od 27. lipnja, str. 10, recenzira *Sedam godina s Marulom* u eseju *S Marulom na ti*. U *Večernjem listu* od 30. lipnja na str. 20 nađoh svoj dopis *O Marulićevu spomeniku u Zagrebu, po sedmi put*, već objavljen u

Slobodnoj Dalmaciji 23. travnja, koji sam dopis *Večernjaku* uputio početkom travnja. Ipak, ne prosvjedujem zbog kašnjenja, jer je aktualan. Valjda će taj predmet stići na sjednicu Gradske skupštine, kojoj su sjednice sve živahnije. Vijećnici savjestno raspravljaju kako nazvati maksimirsko nogoptalište, uhvam se da će doći na red i spomenik Marulu u metropoli. Dospjela do mene i *Panorama* od 10. lipnja 1996. sa člankom Mladena Vukovića *Marulić – erotski pjesnik* (str. 55). Iz Marulianuma sam dobio građu, koju je dostavio fra Karlo Jurišić o godišnjem sastanku Udruge katoličkih novinara Japana i Azije 16. travnja 1996. Iz građe doznajem da je sastanak održan u hrvatskom veleposlanstvu u Tokiju, da je našem veleposlaniku dr. Anđelku Šimiću »materijale« o Maruliću priskrbio fra Karlo, da je naš veleposlanik u pozdravnom govoru naveo, spominjući sv. Franju Ksaverskog: »Kada se opraštao od svoje braće u Goi, rekao je da ima sve što mu treba za put: pored pribora za svetu Misu i svog brevijara ima i svoju knjigu za duhovno čitanje — *Instituciju* Marka Marulića, oca hrvatske književnosti.«

Tri sam rada ovaj mjesec primio od prof. Bénéa: *L'image de la Madeleine du XVe au XIXe siècle*, Actes du colloque de Fribourg, publiés par Yves Giraud, Éditions universitaires Fribourg Suisse, 1996, pp. 127-134. Riječ je uglavnom o svetoj Magdaleni u Marulićevoj Instituciji s komparativnim prikazom istog lika kod Jakova Bunića i Girolama Vide: *La poésie religieuse humaniste: Louis de Grenade et Érasme, Miscellanea Jean-Pierr Vanden Branden, Erasmus ab Anderlaco, Archives et bibliothèques de Belgique*, p. 101-121. O Marulićevoj se *Carmen de doctrina Domini Nostri Jesu Christi* raspravlja od 112. do 124. stranice: *Bible et inspiration religieuse chez du Bellay*, Actes du Colloque International d'Angers, Presses de l'Université d'Angers, 1990, pp. 171-187, na str. 174. spominje se *Davidijada*, na str. 177. također, a *Carmen de doctrina* na str. 187.

20. lipnja darovao mi Vlado Vratović svoju novu knjigu *Hrvati i latinska Europa* (Zagreb, 1996.). Za profesora Vratovića Marulić je potkrepa njegovih teza o europskom kontekstu hrvatske književnosti (str. 28-29), njezinom sredozemstvu (str. 35-36, 58-60), potvrda uzajamnosti pisanja na latinskomu i hrvatskom jeziku (str. 74-75). Uoči »fešte« Gospina prinosa, list zavičajnih mi Kučića *Zov rodnih ognjišta* (god. II, 1996, br. 1), izlazi pred čitatelje u raskošnu ruhu, a na posljednjoj korici vide se dvije fotografije seoskih procesija, uz ulomak iz pjesme Marka Marulića *Divici Mariji*.

VII. 96.

Srpanjsku kroniku gotovo bih započeo prilagodbom teksta poznatog napjeva: »Svi su pošli plandovati, a ja ostah, Marko, sam.« Uz »dežurstva« zbog Marulića moram proizvesti i tri referata za skupove u ranu jesen, od kojih sam ja »sazvao« dva (njima sam i »časnik« za vezu), pa se sada umjesto u Cetini ili Jadranu »točam« u obvezama i dopisivanju. Stižu i meni, valja reći po duši, razglednice iz turističkih mjesta s poetskim tekstovima, pozdravima i željama. Sredinom mjeseca stigla mi i tužna vijest: umro akademik Cvito Fisković, kojega poznajem već četvrt stoljeća, uvažavam i cijenim zbog neumornoga rada na otkrivanju i proučavanju hrvatske

likovne baštine, zbog ljudskih vrlina. Napisao je k tome šjor Cvito više radova o Maruliću, od kojih je jedan ušao u povijest maruloloških istraživanja: *Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića, Republika*, god. VI., broj 3-4, str. 186-204, gdje je na temelju arhivskih podataka korigirao i dopunio Natalisovu biografiju Marulića, ukazao na mnoge pojedinosti iz Markova života i građanske djelatnosti. Od tada se predodžba Marulova ljudskog lika podosta promijenila, a interpretacija njegovih tekstova sa stajališta renesansnosti dobila uporište. Cvitin prinos poznavanju hrvatskih starih pjesnika spominje se i u oproštajnoj riječi Krune Prijatelja (*Slobodna Dalmacija*, 16. srpnja, *Forum*, str. 7), dok mu je *Vijenac* (25. srpnja, str. 64) umjesto nekrologa tiskao jedan ulomak *Motiv dječaka sa svitkom*, napis o Marulićevu grobu.

Obradovan pojavom knjige Ivana Dražića *Proslavljanje svetoga Dujma* (Split, 1996.), koju prirediše Dunja Fališevac, Stjepan Damjanović, Bratislav Lučin, prikazao sam je u *Večernjem listu* od 21. srpnja (str. 18). Tu sam zapisao: »Iz popratne studije nazire se potreba uvažavanja Dražića kao prozaika u razdoblju oskudnosti hrvatskih proznih djela, također i kao auktora mnogobrojnih prijevoda. Indikativno je da je preveo dvije pjesme iz Marulićeva opusa, glasovitu *Carmen de doctrina* i latinsku verziju Petrarkine završne pjesme. Nažalost, sve je to još u rukopisu, čeka znanstvenu i stručnu obradbu sa zanimljivim konotacijama, primjerice, u pogledu Marulićeve latinske verzije Petrarke, jer je posrijedi traduktološki fenomen: hrvatski prepjev latinskog prepjeva talijanskoga izvornog pjesničkog teksta. Istu Petrarkinu pjesmu prepjevao je na splitsku čakavštinu Marulov životopisac Franjo Božićević Natalis početkom XVI. stoljeća, to čini Dražić dva stoljeća poslije, potaknut jamačno Marulovom slavom, jeka koje se još nije izgubila u njegovu vremenu, pa u *Proslavljanju* obraćajući se gradu Splitu pjeva:

A nje mješte spjeva neka
tvoj MARULO glasoviti,
koji ime vičnijeh vijekâ
svijem krepostim htje dobiti.

45-48«

Humanistica Lovaniensia, Vol. XLIV — 1995, str. 414, u rubrici *Instrumentum bibliographicum* bilježi *Marulus Marcus*: Tomasović M. Marco Marulić Marulus, Lugano, Laghi di Plitvice, 1994.; *Colloquia Maruliana IV*, Split, 1995. Još jedna naznaka Marulićeve europske uvaženosti: *Lexikon für Theologie und Kirche* (Verlag Herder, Freiburg) naručuje od mene 14 redaka o Maruliću. Ja ih sa zadovoljstvom napišem, prevede ih na njemački kolega Zoran Kravar. Potpisujem ugovor za honorar (1,20 marka po redku), unaprijed ga »zapijem« s prevoditeljem u pivnici »Medvedgrad« u Savskoj, a sve si mislim: »Nijemci kao Nijemci, točni i konkretni!« Mislim si također: »Koliko će Marul imati redaka u Općem leksikonu, koji cijelo ljeto reklamira naš nacionalni leksikografski zavod?«

VIII. 96.

Već se četrdesetak dana dopisujem sa zagrebačkim gradskim vlastima, a zbog čega drugoga do li spomenika Marku Maruliću u Zagrebu? Jerbo, u Splitu, u Zagrebu, u tramwayu, u zrakoplovu, sreću me ljudi i pitaju: »Što je, ča je, kaj je s Marulovim spomenikom?« A što im mogu odgovoriti, već: »Nije mi žena još odobrila šivanje odijela za svečani čin otvaranja.« Ili ne toliko nujno: »Status quo Ante.« Zacijelo sam vam, štioći Ljetopisa, dosadio s tim jadikovkama, dosadio vama i sebi, a, čini se, i gradskim dužnonosnicima. Iste stvari opetujem od proljeća 1990. U pismima molim, kumim, ispričavam se na oduzimanju vremena, predstavljam ponizno... dobro! Dana 24. lipnja upućujem predstavku Predsjedniku Gradske skupštine, opširno rekapituliram cio »slučaj«, navodim da su me stručne službe u Skupštini obavijestile da Skupština mora donijeti odluku o postignuću. Predsjednik Skupštine otpovrće mi kratkim dopisom od 9. srpnja da se obratim Stručnim službama Poglavarstva. Pišem pismo Gradonačelnici 14. srpnja i izvješćujem je o tome, te pripovijedam priču ispočetka. Na to slijedi dopis od 25. srpnja direktora Gradskog zavoda za zaštitu i obnovu spomenika kulture, gdje sve vrvi od optimizma i najavljuje se raspis javnog natječaja, a ja iz svoje dokumentacije vidim da je ta najava slična onoj iz rujna 1994. Dvije godine su prošle bez raspisa, pa 4. kolovoza pišem opet Gradonačelnici i Direktorju Zavoda, skrećući im pozornost na tu činjenicu. Znam da postoje turbulencije između Skupštine i Poglavarstva, ali vidim iz novina da i ona i ono funkcioniraju, donose odluke, održavaju dinamične sjednice. »Na početku sjednice više od sat vremena potrošeno je na raspravu oko dnevnog reda. Naime, po žurnom postupku (...) tražili su raspravu o najnovijem oduzimanju Zagrebačkoga velesajma iz vlasništva grada Zagreba, te imenovanje stadiona u Maksimiru...« (*Vjesnik*, 4. srpnja, str. 6), pa u odličnom raspoloženju skladam slijedeći epigram:

ZAGREBAČKI OTCI KNJIŽEVNOMU OTCU SVOMU

Mark', strpi se, shvati, bo nas brige tište:

kako će se zvati Nogoloptalište.

Dokumentacija o ovom dopisivanju u mojoj je pismohrani, a, ako se nešto počme događati sa spomenikom, obavijestit ću čitatelje Ljetopisa. Obavješćujem ih da mi je iz Brela 14. kolovoza stigla pjesnička razglednica u epskom desetercu:

Sad na moru uhvati nas tuga
 Sjetimo se svoga starog druga.
 dok val pljuska a maestral pirka
 S mnogo sjete mislimo na Mirka,
 Kojeg vole i uvijek ga pamte
 Štovaoci Pavao i Ante.
 Mi s' toćamo, a njegov ljubav žarka
 privezala uz Marula Marka.

Nikada ne dvojih u talent svojih kolega Pavličića i Peterlića i još k tomu istinski obradovan, zapisujem njima u čast:

Baš kad me tjeskoba obuzela vela,
kako ste me oba zaudobit htjela,
dođe mi iz Brela, u predsmrtnu času,
knjiga vaša bijela; sad sam na Parnasu.

Marulu na spasu...

Prijatelj Ivo Martinac iz Splita *sua sponte* želi pridonijeti Ljetopisu, pa je pisao svojemu rođaku u Perthu, koji se zove John Yovich. Pisano mu je da ustanovi koje Marulićeve knjige posjeduju australske knjižnice, što je on i učinio i preko svoje tajnice uputio Ivanu telefaxe i dopise iz tamošnjih ustanova. Rezultati su potrage:

1. National library of Australia, Canberra posjeduje izdanje *Judite* iz 1968., te engleski prijevod.

2. Deakin University, Victoria dva izdanja *Judite* (1970., 1983.) i *Davidijadu* (1974.).

3. University of Melbourne engleski prijevod *Judite*.

4. Macquarie University *Instituciju* iz 1593. (antverpensko Nutiusovo izdanje), što je ugodno iznenađenje, *Drame* (1986.), *Pisni razlike* (1993.), *Latinska djela* (1979.), čak i prvo izdanje *Institucije* (1507.), njezino hrvatsko izdanje iz 1986. (Globus), *Versi harvacki* (1979.). Na kraju telefaksa nalazim da Macquarie University Victoria ima i *Juditu* iz 1901. Dobro Marulom popunjena knjižnica, svaka čast bibliotekarima!

5. State Library of Victoria drži Marulićeve tekstove u izdanju PSHK (1970.), *Juditu* (1974.), *Davidias* (1957.). Zanimljivo je da je netko za tu knjižnicu naručio Microfilm copy *Parabola* iz 1510.

6. State Library of New South Wales u popisu navodi također *Parabole* iz 1510., dok Perth-Alexander Library *Juditu* iz 1501.

To mi je Ivo Martinac dostavio u pismu od 16. srpnja, a u pismu od 22. kolovoza još k tomu popis svih knjiga Marka Marulića na dalekom kontinentu (Bibliographic display), pa zahvaljujem njemu i njegovu rođaku mister Johnu, inače uglednom australskom ginekologu. Eto, u Australiji se ipak mogu čitati Marulićeva hrvatska i latinska djela, a tamošnje riznice knjižnica čuvaju tri Marulova latinska izdanja iz XVI. stoljeća, što još jednom potvrđuje široku rasprostranjenost tih izdanja diljem kontinenta. Marulolog-suradnik iz Niskozeplja Ivo Dubravčić 25. kolovoza upućuje na moju adresu preslike: *Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato*, raccolti da Andrea Ciccarelli, Ragusa, 1811.; prvih dvadeset stranica engleskog prijevoda *Judite* (1991.). Redoviti marulolog Charles Béné 27. kolovoza dokumentaciju o cenzuri i ispuštanju u baselskom izdanju *Institucije* iz 1555. Dobio sam pak knjigicu na dar od Zvonimira Mrkonjića uz prijateljsku posvetu, *San magla i ništa* (Zagreb, 1966.). Knjigu čitam s užitkom i pomnjom, motrim osobito gradbu zvonjelicâ, zamjećujem sa zadovoljstvom da je Mrki zbirku naslovio prema Bunićevim versima, ali i s asocijacijama na slavnu Marulovu pjesmu *Svit je taščina*:

Taščina od tašćin i sve je taščina,
ovi svit je osin i magla i hina.

U kolovozu, kako je očevidno, malo u tisku o Marulu, izim lamentacije Đurđice Ivanišević u *Vjesniku* od 26. VIII., str. 4 (*Grad koji se nije predao*), gdje, među ostalim, stoji: »Pa koliko se god govorilo o Maruliću, Marulićev dom još je uvijek nepoznanica i pitanje što bi trebao biti.« Možda je Marulićev dom nepoznanica, ali Marulianum, zavod za proučavanje Marka Marulića, nije, jer ima svoju adresu, svojeg voditelja, objavljuje knjige i živo djeluje od početka 1996. Tim će se djelatnostima baviti i ubuduće, a i proširivat će ih u istom pravcu i u sličnim granama, kako bude jačao potporom iznutra i izvana, puka »splickog« i »harvackog«, gradskih i državnih dužnosnika. Nepoznanica, dakle nije, a zna se i što će raditi, jer to već radi, vrlo uspješno.

Na početku ove kronike obećah čitateljima da ću biti kraći, štoviše zadah sebi okviran broj stranica. No, prekoračio sam ih ponajviše zbog toga što je pristizalo sve više građe, informacija, podataka, bibliografskih jedinica, otkrića, tako da i uz namjerno smanjenje bilježenja, nisam mogao održati obećanje. Pokazuje se da je marulologija i marulofilija u daljnjem zamahu u zemlji i inozemstvu, i da ih je sve teže pratiti na ovakav način, ako se ne suzi obzor ili ne ograniči zauzetost. Moglo se iz raznih natuknica vidjeti da to prelazi mogućnosti, snage i sposobnosti pojedinca, kojega, uz teret dobi, pritišću i druge, vrlo konkretne, obveze. On se ne izvlači, ne povlači, nego još jednom izjavljuje da jedva može prostorno podnositi toliku marulološku građu, da je sve teže nadzire, da je želi udomiti i ponuditi na adekvatnu uporabu, sistematiziranu i popisano. Namijenio ju je Marulianumu, Zavodu za proučavanje Marka Marulića u Splitu, a on je ne može primiti, dok mu se ne osigura dostojan radni prostor, a to je već toliko puta ljetopisac zabilježio i apelirao...

PRILOG 1

GRADOVI U KOJIMA SU TISKANA MARULIĆEVA LATINSKA DJELA

»De institutione bene beateque vivendi«, »Evangelistarium«, »Quinquaginta parabolae« u izvorniku ili prijevodu

Italija: Mletci, Bergamo, Firenca, Reggio nell'Emilia, Pisa, Genova

Švicarska: Basel

Njemačka: Köln, Dilingen, Augsburg, Solingen

Francuska: Paris, Douai

Španjolska: Madrid

Portugalska: Lisabon

Belgija: Antwerpen

Češka: Budče (?)

Japan: Goxuxxe (?)

Zagreb, 6. veljače 1996.

PRILOG 2

DAN HRVATSKE KNJIGE — 22. travnja

Povijestni povod: 22. travnja 1501., dan dočeta Marulićeve *Judite*

Svrha: promicanje hrvatske jezične i književne samosvijesti, hrvatske književne kulture i kulture knjige; promicanje štovanja Marka Marulića utemeljitelja novovjekovne nacionalne književnosti.

Sudionici:

- hrvatske kulturne nacionalne ustanove na čelu s DHK;
- škole (poseban sat o Maruliću, škole koje nose Marulovo ime, i posebnu priredbu);
- knjižnice (izložbe knjiga Marulića i o Maruliću)
- nakladnici (predstavljanje najnovijih izdanja iz hrvatske književne baštine)
- dnevni listovi, tjednici, elektronski mediji (posebni prilozi o Maruliću i o povijesti hrvatske književnosti i knjige);
- predavanja stručnjaka, marulološki razgovori i znanstveni skupovi;
- gostovanja glumaca i književnika na priredbama;
- crkvene ustanove (obilježavanje Marulića kao zauzetoga katoličkog laika, pisca religioznih i spiritualnih tekstova);
- kazališta (izvedbe drama iz nacionalne tradicije);

Svečanonošno obilježje:

1. Tzv. akademija DHK u HNK ili izvedba HNK-a u čast Dana;
2. Dodjela nagrada u samostanu sv. Frane na Obali u Splitu:
  - a) nagrada JUDITA za najbolju knjigu ili studiju o hrvatskoj književnoj baštini, posebno onoj humanističko-renesansnoj;
  - b) nagrada DAVIDIAS za najbolju knjigu ili studiju o hrvatskoj književnoj baštini, ili za prijevod djela iz nje - za inozemne kroatiste i stručnjake;
  - c) nagrada SLAVIĆ za najbolju prvu zbirku pjesama, za pjesnički auktorski prvijenac.

Nagrade bi dodjeljivao Hrvatski sabor, a uručivao ih njegov predsjednik.

Pokroviteljstvo: Sabor Republike Hrvatske

Novčana podpora: iz redovne djelatnosti i iz buduće zaklade *Marko Marulić*.

17. ožujka 1996.

PRILOG 3.

PONTIFICIUM CONSILIUM
DE CULTURA
N. 279/96

Città del Vaticano, 25 marzo 1996

Reverendissimo Monsignore,

La ringrazio innanzitutto per la Sua graditissima visita e per l'omaggio sia del suggestivo libro *Salona Christiana vista dall'Urbe*, sia del bellissimo *Destin d'un poème, Carmen de Doctrina Domini Nostri Iesu Christi pendentis in Cruce Marci Maruli* ad opera del Professore Charles Béné.

Le confermo non soltanto l'interesse di questo Pontificio Consiglio della Cultura per un convegno internazionale, da tenersi a Roma nel 1998, sulla figura e l'opera del nobile umanista croato Marco Marulić, ma anche il patrocinio e l'impegno intellettuale del Dicastero, per una proficua cooperazione con codesto Pontificio Collegio Croato di San Girolamo.

Veda con Padre Bernard Ardura, Sotto-Segretario, le possibilità concrete di radunare a Roma, nella prospettiva del Grande Giubileo del 2000, un certo numero di esperti dell'umanesimo cristiano, per mettere in rilievo la ricchezza del patrimonio fecondato e plasmato dalla fede, di cui il Marulić è stato e rimane un esponente di spicco.

Con la mia rinnovata riconoscenza per il gradito omaggio, colgo l'occasione per confermarci con sensi di viva stima

della Signoria Vostra Rev.ma
dev.mo nel Signore

Paul Cardinale Poupard
Presidente

Reverendissimo Monsignore
Mons. Anton BENVIN
 Rettore
Pontificio Collegio Croato di San Girolamo
Via Tomascelli, 132
00186 ROMA

PRILOG 4.

O MARULIĆEVU SPOMENIKU U ZAGREBU, PO SEDMI PUT
(travanjski podsjetnik)

Od godine 1990. u dnevnim listovima iz Zagreba i Splita podsjećam na jednu obvezu prema Marku Maruliću, prvomu klasiku hrvatske književnosti i znamenitomu europskom humanistu, koja još nije ispunjena. Glavni grad je još 1901. posvjedočio općehrvatsko štovanje splitskog začinjavca odlukom da mu se u Zagrebu podigne spomenik. Ta odluka poglavarstva nije još sprovedena u djelo. Istina, u razgovorima s gradskim dužnosnicima iz lipnja 1994. obaviješten sam o načelnom pristanku i početku pripravnih radnji. Imao sam mogućnost godinu dana poslije doznati da je jedan naš iseljenik voljan s plemenitom nakanom snositi sve troškove oko izradbe spomenika. Predlagatelj je u međuvremenu bilo i Društvo hrvatskih književnika na čelu s ondašnjim predsjednikom g. Nedjeljkom Fabriem, a potporu je prosljedila i sadašnja uprava i predsjednik g. Ante Stamać. Štoviše, *Komunalni vjesnik*, glasilo Fonda Grada Zagreba za vodoprivredu, promet, stambeno i komunalno gospodarstvo, god. XI., br. 123 od 13. srpnja 1995. na prvoj stranici donosi vijest: »Marulićev spomenik na Marulićev trg«. Obećavajuća vijest pojavila se i u listu *Moj Zagreb* (br. 2, prosinac 1995., str. 9). Međutim, kako kaže Marulić, »vrime biži, dni harlo mimohode«, a do dana današnjega nije raspisan natječaj, te se je pitati je li podignuće tog spomenika u Zagrebu u stanju mirovanja, ili, još gore, u stanju zaborava, u svakom slučaju oteže se i odgađa. Iz svijeta naprotiv stižu izvrsne naznake o uvažavanju Marulića, o njemu i njegovu djelu raspravlja se na međunarodnim simpozijima, objavljuju radovi u uglednim periodicima. Papinsko vijeće za kulturu prihvaća zamisao da se o hrvatskom humanistu raspravlja na posebnom skupu 1998. u okviru proslave Velikog Jubileja g. 2000., koji će se skup održati u Rimu u okviru papinskih ustanova.

Javlja se bojazan da će neki ljetopisac do koju godinu sumorno zapisati: »Evo prođe cijelo jedno stoljeće, a da zagrebački gradski oci nisu uspjeli oživotvoriti zaključak i obećanje iz g. 1901.« Marulićevo obilježje u Zagrebu, obrazlagao sam šest puta za redom, imalo bi kulturološko, nacionalno, gravitaciono široko značenje, izrazilo bi dug metropole u ime domovine prema legendarnom pjesniku »harvacke riči i versa«. Nije, nipošto, riječ o jednoj od neprovedenih odluka na razini komunalne opreme i gradskog ustroja. Prema objašnjenju o proceduri, odluku o podignuću spomenika donosi Gradska skupština na svojem zasjedanju, tj. njezini vijećnici a, nadati se, da za sadašnji saziv barem Marko Marulić nije sporan.

Mirko Tomasović

MARULIĆ'S ANNALS VIII
(September 1995 – August 1996)

As in the preceding seven sequences, the author records and comments on the fresh evidence relating to the study of Marulić's work in Croatia and abroad. Special attention is paid to the books and articles in journals and newspapers that discuss Marulić and his work. Also, the author follows the activity of home and foreign students of Marulić, with whom he keeps lively correspondence.